

પલ્લવકાવળીનું રમુજી નાટક.

છપાવો પ્રસિદ્ધ કરનાર

બુકસેલર મગનલાલ દેવચંદ

—૬૦૨૨૦૩—

અમદાવાદ

૨૧/૩

આગ્રીયોક આગળ આગવીઆળની સામે

શા. હિરાભાઈ પુંજસાના મકાનમાં

“અમદાવાદ ટાઈમ્સ” પ્રેસમાં

શા. કાળીદાસ સાંકળચંદે છાપ્યું.

સંવત ૧૯૪૦—સને ૧૯૮૪

કિંમત રૂ. ૦—૪—૦ આના

સર્વ પ્રકારના હક્ક પ્રસિદ્ધ કર્તાએ સ્વાધીન

રાખ્યા છે.

ગુલબંકાવળીનું રમુજી નાટક.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

બુકસેલર. મગનલાલ દેવચંદ

— ❦ —

અમદાવાદ

માણિક્યોક આગળ કાગદીઆળની સામે

શાં હિરાભાઈ પુંજસાના મકાનમાં

“અમદાવાદ ટાઈમ્સ” પ્રેસમાં

શાં કાળીદાસ સાંકળચંદે છાપ્યું.

સંવત ૧૯૪૦—સને ૧૯૮૪

કિંમત ૩૦—૪—૦ આના

સર્વ પ્રકારના હક્ક પ્રસિદ્ધ કર્તાએ સ્વાધીન

રાખ્યો છે.

પ્રસ્તાવના.

આ ગુણબંધાવળીની ચોપડી મં મારા પોતાની મે
હેનતથી બનાવી છે, ને તેની અંદર ઘણા ખરા છંદ છે
'તે છંદ ઘણા ખરા પીંગળ પ્રમાણે છે કેટલાક નથી. વા
સ્ને મારી અદ્ય બુદ્ધિને કાઢ જાડ દેશો નહીં, કારણ કે
હું કંઈ કવી નથી. તે સિવાય ઘણે ઠેકાણે ભેઈએ તેવો
રસ તથા તે સિવાય બીજી ઘણી ભુક્ષો હશે તેની પણ
પ્રીય વાંચનાર પાસે હું ક્ષમા માગુ છું.

જો કે અમારૂં નાટક હજારો ભુક્ષોથી ભરપૂર છે તે
પણ મારી રસીક જનોને એટલીજ વિનંતી છે કે આ
નાટક પેહલેથી તે છેલ્લે સુધી વાંચી જશે. આ નાટક રં
ગ ભુમી ઉપર ભજવે એવી મારી ઘણીજ ખુશી છે એ
નેજ માટે મં જે નાટકમાં છંદ વપરાય છે તેવાજ મુકયા
છે.

બી. અંધ કર્તા.

ધશ્વર સ્તુતિ.

૫૬ (સરવે મળીને)

ઓ ધશ્વર તું એક અકળ છે તારી ગતી,
આકાશ અત્યુને પાતાળમાં તારી ધબક કરતી. ટેક.
દેવ દાનવ તુજથી હાર્યા તો માણસ શાલથી,
ગુણ તુજ ગાવું કેટલા નથી મુજમાં કંઈ મનો. ઓ
માટા મુનીવર સરખા તને જપે એક સીતે,
સાહ્ય ગાથ રચવામાં તારી કરી વિનંતી. ઓ

વસંતતિત્તકા.

હે ધરા તું જગ ગહીં સઘળે ખિરાજે,
તારી કૃપા થકિ પ્રભુ રસુ ગ્રંથ આજે;
તારી કૃપા વિણ પ્રભુ કશું નાવ થાજે,
ગાઠે નમું છું ધરા જે કરતાજ સાહ્યે.

નાટકપાત્ર.

- જલદસંગ . . . . . સીરકસ્તાન નામ નગરીનો રાજા.
 બુદ્ધીબળ . . . . . તેનો પ્રધાન.
 [લાખી . . . . . ઇલાપુર નગરીની એક ગુણકા.
 તાજલમુખ . . . . . જલદસંગ રાજાનો પુત્ર.
 અખોલા . . . . . એક રાક્ષસજા.
 મેમુદા . . . . . અખોલાની હીકરી.
 બંકાવળી . . . . . બંક નગરીના રાજાની હીકરી.
 ચાંદબા . . . . . જલદસંગની રાણી.
 બળવંત . . . . . તાજલમુખનો પુત્ર,
 (તે સિવાય જોસી, દાસ, દાસી, દૈત્ય, ઝ્રો, નોકર,
 પ્રધાન, ગાંધર્વ, ચાકર, રૂપિ પુરુષ વિગેરે)

ગુલબંકાવલી નાટક.

— ❦ ❦ ❦ —

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ દરબાર.

જલદસંગ—પ્રધાનજી આપણને હાલ જે પુત્ર થયો છે, તે
ની જન્મત્રી કરાવીએ માટે જોસીને ખાલાવ
વા જાકલો, મને એમ લાગે છે કે તે પણ
મારે પુત્રો જેવા પ્રાક્રમી થશે.

પ્રધાન—અરે કાઈ હાજર છે કે?

દાસ—મહારાજ હું છું.

પ્રધાન—જોસીના ઘેર જઈ જલદી તેને ખાલાવી લાવ.

દાસ—(જોસી સુધી) મહારાજ આ આવ્યા.

જલદસંગ—જોસી મહારાજ હાજના પુત્રની જન્મત્રી કરો,
ને તેના અડકેલા છે તે જુઓ?

જોસી—(પત્ર કુંભ મકર) ગણને મહારાજ તેના અડકમાં
એવું આવે છે કે તમે જ્યારે તેનું મુખ જો
શો ત્યારે તરતજ આંધળા થશો. માટે તેને
હમણાં ને હમણાં કાઈ જંગલમાં મુકી આવો.
(ગમન કરે છે)

જલદસંગ—કે વત્રીર હવે મને એકે આશો સુજતો નથી

હવે તે પુત્રનું કેમ કરીશું તે કહો.

પ્રધાન—મહારાજ તમે કાંઈ ચિંતા કરશો નહીં હું હમણાં
તેને અધોર જંગલમાં મુકી આવું છું ને તે
પાછો આ નગરમાં આવે નહીં માટે કેટલા
ક યોદ્ધાઓ મુકી આવું છું.

જલહસંગ—(ધણી ખુસી થઈને) પ્રધાન એ કામ તું હમ
ણા જલદી જઈ કર.

પ્રધાન—મહારાજ હવે કાંઈ વાર કરતોજ નથી જવું છું.
(જાય છે.)

જલહસંગ—હવે મારો કેટલો આજ્ઞાનો હીવસ છે મને એ
મ થાય છે કે કાલે અગીયા રમવા કાંઈ અ
ધોર જંગલમાં જવું.

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ જંગલ.

જલહસંગ—મને આવા ધોર જંગલની આંદર કાંઈ સુખ
તુ નથી, તેમજ અહિં આ તરફવાર જાતનાં
પક્ષિઓ ખાલી રહ્યાં છે—પાણી—(એક અગને જો
ઈ તેની પાછળ પડે છે ને તેને મારે છે ને
તાજલમુખ સામેથી આવે છે એટલે)

જલહસંગ— ગજલ.

કાનો હશે પુત્ર આ ધણી દિશે સુંદર,

કાંઈ રાજકુમાર છે રખડે કેમ જંગલ આંદર.—ટક

પુછું તેને જલહી જઈ કાનો રાજકુમાર,

૩૫ તેનું અગાધ છે જાણિ ઈંદ્ર અવતાર. કાનો
જલહસંગ—(પુખ્ત જુને છે એટલે આંધળો થાય છે) અ
રે એ કુટ્ટ પુત્ર માણસ છે તેમાં કાંઈ શક ન
હો કારણ કે જોસીના કહ્યા પ્રમાણે જોતાં
વાંતજ આંધળો થયો. મને સ્તેતા સુજતો ન
થી કેળી પાર જલવુ. (પ્રધાન આવે છે.)

પ્રધાન—મહારાજ દંડવત (રાજાને દેખાતું નથી તેથી કાંઈ
ખાલનો નથી) મહારાજ મેં તમને દંડવત ક
ર્યા તો પણ ખાલતા કેમ નથી.

જલહસંગ—કાણ પ્રધાન.

પ્રધાન—હા મહારાજ.

જલહસંગ—હે પ્રધાન તો એ પુત્રને જંગલમાં છુટો શા
વાસ્તે મુક્યો? કારણ કે તેને જોતાં વાંતજ હું
આંધળો થયો.

પ્રધાન—મહારાજ કાયામાં રોમ હોય તો ઓસડથી મટે,
ભુખ લાગી હોય તો ઉદમ કરવાથી મટે, ધ
ણાં પાપો હોય તો પુન્ય કરવાથી મટે, પણ
લખ્યા લેખ કાઈ દિવસ મરતા નથી; ચાલો
નગ્રમાં હું તમને લઈ જવુ છું. (જાય છે)

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ હરપાર.

રાજા, સભાજનો તથા હકિમો.

રાજા—હે હકિમો હું ધાર છું કે તમે મારે જોમ સારું ત
મેજ કરશો પણ હું કહું છું કે મારી આખરો
ગઈ છે તે પાછી શો રીતે આવે તે જાણે ?

વેદ—મહારાજા જો કે તમે લાખો ઉપાય કરો તોપણ ત
મારી આખરો કાંઈ પણ દિવસ સારી થનાર
નથી. પણ મહારાજા એક ઊપાય છે તે એ કે
ગુલબંકાવળીનું ફુલ જો જીજે તો ગમે તો સા
ત વરસનો આંખજો હોય તો પણ તેની આં
ખે ગુલબંકાવળીનું ફુલ અડે તો પણ તે ત
રતજ દેખતો થાય.

રાજા—(ધણી ખુસી થઈ) હે સભાજનો સાંખજો જો કા
ઈ ગુલબંકાવળીનું ફુલ લાવશે તો તેને હું અ
ખુટ ભડાર આપીશ તથા મારો વજર કરી
પાશે રાખીશ.

ગાણસો—મહારાજા કાંઈ ફિકર કરશો નહીં તે ફુલ હમ
ણાં અમે લેઈ આવીએ છીએ. (જાય છે.)

રાજા—પ્રધાન તુ જાણતો નથી કે આંખજો થઈને જીવવું
એ મુવાના ખરાબર છે.

પ્રધાન—હા મહારાજા એ વાત ખરી છે. (ગાણસો પ્રવેશ
કરે છે.)

ગાણસો—રાજાજી અમે પહાડ પરવત ડુંગરા તથા હજારો
ખાણો જંગલો રખડો થાક્યા પણ એ ક્યાંએ
અગાડી ગુલબંકાવળીનું ફુલ મળતું નથી.

(ભય છે.)

રાજા—

લલિત વ્રત.

અરર ઝા પતી, શું હવે થશે;

વગર આંખથી, સી વલે થશે;

શરિર છોડિ હું, તો પ્રભુ મર;

વગર આંખથી, શુંજ હું કરે.

૧

માર પુત્ર—પીતાજી તમે એમ શોક કરશો નહીં, અમે જુ

લખંડાવળીનું કુલ લેવા જઈએ છીએ, માટે

અમને અસીસ અપી જલદી રજા આપો.

રાજા—હે મારા પુત્રો હું આંધળો છું ને તમે મને છોડી

જાય છે ન્યારે ગારી શી વલે થશે હું તમારા

સીવાય કયમ રહું.

માર પુત્ર—પીતાજી હવે વધારે વાર લગાડો નહીં અમને

જલદીથી રજા આપો તે અમારા વિના કોઈ

નાથી કામ થશે નહીં.

સખાજનો—મહારાજ એ પુત્રો ખત્રિસ લક્ષણ છે ને લા

વે એમાં સંદેહ પણ નહીં, કારણ કે તે ધ

ણાજ પરાક્રમી છે.

રાજા--ધણા ખજનો, હાથી ઘોડા તથા ચોકુ દળ લેઈ

એ કામ કરો જાય.

માર પુત્ર—ધણ સાથે પીતાજી જઈએ છીએ. (ભય છે)

પ્રવેશ ૪ થો.

ફેયળ જંગળ.

તાજલમુખ એકલો શોક કરે છે.

લલિત વ્રત.

અરર ઓ પ્રભુ, ક્યાં તમે ગયા;

૩૫ નિરીખિ, પીતા આંધ થયા;

૩૫ બળજી માર, વીક ધીરે;

જઈ પડુંજ હું, કુપ કુપરે.

૧

૧ કાસેદ—મહારાજ અહિયા રાજના આર પુત્ર મુક્તમંદાવ
ળીનું કુલ લેવા આવ્યા છે કારણ કે તે કુલ
ગળ્યાથી આંધળો દેખતો થાય.

તાજલમુખ—(ધણી હર્ષ પામી) હું પણ અસ્વાર થાઉ છું
અને મારા ભાઈ કુલ લેવા આવ્યા છે તેમ
જી વિગતવાર પુછી હું પણ લેવા જાઉં. (જાય છે)

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ જંગલ.

(લશ્કર તાજલમુખ તથા આર ભાઈ)

૧ સૈયદ—(તાજલમુખને જોઈ) અરે ભાઈ તમે કેાણ છો
ને આવા બાળ વેશે પરદેશ કેમ ભેગવો છો?

તાજલમુખ—અરે ભાઈ અમે મુસાફર છાએ પણ આવા
અધાર અરણ્યમાં આ લશ્કર લેઈ કીઓ રા
જ શા કામ વાસ્તે જાય છે.

સૈયદ—જલદસંગ રાજ, તેના પુત્રનું મુખ જોયાથી આંધ
જો થયો છે માટે આ તેના આર પુત્રનું લશ્ક

૨ લેઈ ગુલબંકાવળીનું કુલ લેવા જાય છે.

તાજલમુખ—ભાઈ મં તમારો હાથ આલ્યો છે, માટે મને પણ સાથે લો તો ઠીક.

સૈયદ—કાંઈ ફિકર નહીં આ સૈન્ય સંભાળો ને ખેલાયક રહેા.

તાજલમુખ—ગુલબંકાવળીનું કુલ કય રે લેવા જવાનું છે?

સૈયદ—હવે પોકાટ થયો છે હવે બધું લશ્કર જશે.

પ્રવેશ ૬ થેા.

સ્થળ ઈલાપુર નગરી.

૧ પુત્ર—આહા નગરી કેવી સુંદર દિસે છે, તેની શોભા નો કાંઈ પારજ નથી કેમ ભાઈ આ નગરી માં બે ત્રણ દિવસ મુકામ કરી પછી આપણે ખીજે ઠેકાણે જઈએ?

૨ પુત્ર—હા ભાઈ એજ પ્રમાણે પણ ચાલો આજ નગરી જોવા જઈએ.

પ્રવેશ ૭ થેા.

સ્થળ લાખી ગુણકાનું ઘર.

માર પુત્ર—અરે ભાઈ આ ઘર કેાનું છે? તેની શોભા દેવળ કરતાં પણ વધારે છે ને આ બાપણે ઢાલ શા વાસ્તે મુક્યો છે?

દામી—હે મહારાજ આ લાખી ગુણકાનું ઘર છે, તેના જોવી ખીજી રૂપવંતી નાર આ દુનીયામાં ભા

એજ હસે, જેની હંસ પ્રમાણે ચાલ, ટ્રાકી
લા પ્રમાણે ખાલવુ, અને એવી બાજુ ધણા
જ ગુણેથી ભરેલા છે તે આ દાંડીયા એક લા
ખ રૂપીઆ આપે તે આ ઢોલ વગાડે ને પ
છી તેના મહેલમાં જાય. ગાટે હે મહારાજ
તમારો પાસે પધરા હોય તો કરો નિકર આ
ગળ ચાલ્યા જાઓ.

(દાંડીયા વગાડે છે તેવામાં લાખી ગુણકાની એક દા
સી આવે છે તે તેમને મહેલ ઉપર તેડી જાય છે.)

૧ પુત્ર—ઓહો દાસીએ કહ્યા પ્રમાણેજ તેનું રૂપ છે, કા
રણ કે તેના ગાલ ઉપરની લાલારા નેઈ બા
ગમાં ગુલખના કુદ એક ખાનના સામુ ને
ઈ રહે છે, ને તેની આખરો નેઈ હરાણના
ખરપાં આખો દિવસ દોડા દોડી કરે છે, ને
તેનું નાક નેઈ પોપટ પાંજરામાં પડે છે, ને
તેની કમર નેઈ સિંહ વિક્રાળ થાય છે આહા
(ખુલ્લુ) બાઈ સાહેબ હું તમને પુછું છું કે ત
મે આ લાખ રૂપીયા શેના લીધા?

લાખી—મહારાજ એ લાખ રૂપીયા મેં લીધા તે બાજુ
રમવાને વાસ્તે, ને બાજુમાં ને તમે હોરો તો
તમારે દ્રવ્ય લેઈ કેદ થાઓ, ને ને હું હા
૯ રૂ તો તમારી સ્ત્રી થઈ રહું.

૨ પુત્ર—ઓહો! આખરે તો એ સ્ત્રીજ તેને જીતાં કેટ

લી વાર છે, બાઈ સાહેબ માલો બાજુ રમવા
ની શરૂ કરો. (રમ છે તેમાં હારે છે ને એ પ્ર
માણિ ચારે હારો જવાથી તેના ગુલામ થઈ
રહે છે.) •

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ જંગલ.

તાજલમુખ—અરે ઈશ્વર મારા ભાઈએ મારા કુળને લાજ
લગાડી છેવટે પાતરના ગુલામ થઈને રહ્યા,
કાંઈ હરકત નહીં એ ગુણકાને ગમતેવી રી
તે જીતી મારા ભાઈએને કેદમાંથી ના મોક્ષ
વુ, ને જો એ લાખા ગુણકાને મારી પટરાણા
કરી ના રાખુ તો, મારૂં નામ તાજલમુખ નહીં?

પ્રવેશ ૯ મો.

સ્થળ અમીરનું ઘર.

હરવાન—તમે કેાણ છો, ને કયમ આવ્યા છો તે જરા મ
ને કહેશો?

તાજલમુખ—તું કેાણ છે?

હરવાન—મહારાજ હું અમીર સાહેબનો ચાકર છું.

તાજલમુખ—તારા અમીર સાહેબને જઈને કેહે કે બાહરે
એક મુસાફર આપની મુલાકાત કરવાને ઈચ્છે છે.

હરવાન—ધણે સાહે મહારાજ (જઈ આવ્યા પછી) મહારાજ
જ એ તમને ઉપર બોલાવે છે.

તાજલમુખ—ધણુ સાર આવુ છું. (જપ છે)

અમીર—મહારાજ આવો, આપ આવા બાળપણમાં પરદે
શ કેમ ભોગવો છો, ને આપ કોના પુત્ર તે
કહે?

તાજલમુખ—હું પુરવદેશમાં વસુ છું, ને મારી જ્ઞાત ક્ષત્રી
ની છે ને મારે ઉપર આકાશ ને નિચે ભોંપ
તે સિવાય કાંઈ નથી, ને હું પરદેશમાં નોક
રોમાં ભટકુ છું; ને મારે નામ પત્રીસ લક્ષ
ગિા છે.

અમીર—તમે આહીઆ તમારી મરજી માલુમ ત્યાં સુધી ર
હો, કાંઈ ફિકર ચિંતા કરશો નહી.

તાજલમુખ—ધણુ સાર, (મનમાં હવે હું ગુણકાને ઘેર જ
ઈ તે સી રીતે લોકાને જીતે છે તેની ભાળ ક
લાવી તેને જીતી મારા ભાઈને કેદમાંથી છો
ડાવુ. (ખુલ્લુ) મારે આજે જપુ તો ખરો.
(જપ છે)

પ્રવેશ ૧૦ મો.

સ્થળ લાખી ગુણકાનું ઘર.

(એક ડોસી કે જેના હાથમાં જેઈ'કા છે તેને જોઈને)

તાજલમુખ—ડોસીને પગે પડો રાવા માંડે છે. એટલે

ડોસી—અરે ભાઈ તે કાંઈ મદ્યપાન કર્યું છે કે શું? તુ
રવે છે કેમ? હું તને મારા પુત્ર પ્રમાણે ગણ
છું તું રાઈશ માં.

તાજલમુખ—(તેના માં આગળ પચાસ મહારો મુકી) મા,
મારૂં નામ ખત્રીસ લક્ષ્મણ, ને હું આપણને
પુત્ર પ્રભાલિજ છું, મા આ હ્યો મારો હું
અમોરના ત્યાંથી મારી નોકરીની લાવ્યો છું.

ડેસી—ભાઈ આપણે ત્યાં કાંઈ ખાટ નથી, પણ તુ આ
ટલો ખધો શોકાતુર થયો છું તેનું કારણ શું?

તાજલમુખ—મા લાખી ગુણકા સી રીતે જીનાય તે મને
ખતાવો તો સારૂ નીકર હું મારો પ્રાણ ત્યાગ
કરીશ.

ડેસી—ખેટા સાંભળ, તું કાંઈ ત્રાજા જાણને કહેતો નહી
તે વાત એવી છે કે તેની પાસે એક ખિલાડી
પાળી છે તેના માથા પર દિવો મુકે છે ને પ
છી ખીજનો રંગ આવે છે, એટલે ઊંઘર મુ
કે છે એટલે ખિલાડી દિવો પાડી નાખી, ઊંઘ
રને ખાવા જાય છે ત્યારે તે ખાજી આમડું તે
મ ફેરવી દે છે, આ સિવાય તેની પાસે કાંઈ
ખીજ પુકતી નથી.

તાજલમુખ—હે મા ત્યારે તેને જીતવાનો ઉપાય સી રીતે
તે હશે તે કહો?

ડેસી—ખેટા, એક નાળુવો ખરિદ કરી તેને સીખવી તા
રી ખાંદમાં રાખજો, ને પછી ખાજીની રંગ
આવે એટલે તેને મુકજો એટલે લાખીગુણકા
હારશે.

તાજલમુખ—ધણ સાર મા (નોળવો ખરિદ કરી સીખવો
લાખી ગુણકાના મેડાપર જાવ છે.)

લાખીગુણકા—(ઝાંખી થઈ) આવો, તમે કેના રાજકુમા
હો, ને મારા મેડાપર કેમ આવવું થયું?

તાજલમુખ—હું એક પરદેશી છું, ને અમીર સાહેબને
ત્યાં માકરી છે પણ તમે બાળ રમવામાં બહુ
હુશીઆર છો એવું જાણી હું આપણી પાસે
બાળ રમવા આવ્યો છું માટે ચાલો બાળ
રમવાની શરૂ કરો.

લાખી—પેટેલા આપણે એવો સારતથી રમીએ કે, જો હું
હાર તો મારે સરવસ્ત ધન માલ તમને આ
પુ ને જો તમે હારો તો તમારી પાસેનો બધો
માલ મને આપવો.

(બાળ રમ છે તેમાં તાજલમુખ ડોસીના કેડેવા પ્ર
માણે ખરા રંગ વખતે નોળવો મુકે છે તેથી ગુણકા હારે છે)
તાજલમુખ—આવો ફરીથી બીજી બાળ રમીએ.

લાખી—મહારાજ હજારો રાજાઓ, હજારો કુંવરો ને હ
જારો આદમીઓ મારી સાથે બાળમાં હારો
કેદ થએલા છે પણ તમારા જેવો મેં હજી
સુધી કાઈ કુંવર જોયો નથી હવે તો મારી
પાસે તે કેદ કરેલા ગુલામો સિવાય બીજા કો
ઈ ધન માલ નથી.

(બીજી બાળમાં પાતર હારે છે. એટલે ત્રીજી બા

જી એવો કરતે રમવાની કપુલ કરે છે કે જો હું હાર તો તમારી હાસી થાજી, ને તમે હારો તો, મારા ચાકર પાંચ રહેવું, તે પણ ત્રીજી બાજી હારે છે.)

લાખી—ગહારાજ આ ભંડાર તમે હોયો ને મને તમારી સ્ત્રી કરો, હજી સુધી મં કાઈ પુરષનો સંગ કર્યો નથી તે એવા વિચારથી કે, જે મને બાજીમાં જીતે તે મારો ભરથાર તેથી કરીને તમજ મારા ભરથાર છે, હવે તમે કાણ છે ને આવા બાળવેશમાં પરદેશ કેમ ભોગવો છે તે કહો?

તાજનમુખ—હે નારી મારા પીતાએ જ્યારથી મારે મુખ જોયું છે, ત્યારથી તે આંધળા થયા છે માટે મારે પંકાવળીનું કુલ લેવા જવું છે તે ક્યાં છે તે ખતાવ?

લાખી—સ્વામીનાથ તે પંકાવળીનું કુલ કુનીઆમાં એક જ છે, ને ત્યાં દેવ દાનવથી પણ જવાતું નથી તો માણસ શા લેખામાં માટે ત્યાં જવાનું મુઠી ધો.

તાજનમુખ—હે સ્ત્રી સાંભળ, મને તો હજાર વિધન આ વે તો પણ તે કુલ લાખ્યા સીવાય કાઈ દેવ રા રહેવાનો નથી, માટે જલદીયા જવાની રજા આપ.

લાખી—મારાથી તો કેહેવાશે નહીં કે ભવ પણ જ્યાં

રે તમે આવસો ત્યારેજ હું ધરમાંથી બાહાર
નીકળીશ, ને ત્યારેજ આનંદ થશે, ને હું ત
મારી વાટ વરસ સુધી જોઈશ ત્યાં સુધી તમા
નહી આવો તો હું મારા દેહની ધાત કરીશ.

તાજલમુખ—

ગજલ.

ફિકર નવ કરીશ તુ થોડા દિનમાં પાછો આવીશ અહી,
ખંડાવળીનું ફુલ લિધા વિના હું આવીશ નહી. ટેક.
જો ફુલ ના લાવુ તો મુજ માથે આજ અડશે સહી.
હવે મારા રસ્તે જવુ છે ફિકર નવ કરીશ કંઈ. ફિકર
(જાપ છે)

પ્રવેશ ૧૧ માં.

સ્થળ જંગલ

(જોગીનું રૂપ લેઈ તાજલમુખ જંગલમાં ચાલ્યો જાપ છે)
(આપા હું પહાં ઈલગ મેં પઢનેડા અએ ઉસ્તાદ, એરાહ)
આલ્યો અધાર જંગલમાં મને નવ સુજે કંઈ,
લાખી નાર જોડી તને આપો હું હું આહી. ટેક.
હાગ ન જો હું જમ નથી તારે માર નાગ;
જલદી જલદી જઈ હું તો ઠર મારે કામ. આવ્યો
તાજલમુખ—ઓહો આ કેવુ એધાર જંગલ મને પસાર
કરતાં ખાજે ખરોખર સાત દિવસ થયા; પણ
ઓ સામે કંઈ પહાડ જેવુ દેખાય છે ખર,
(પાસે જઈને) અરે આતો મોટો રાક્ષસ છે
જો આ વખતે હું એને ના નમુ તો રાક્ષસ

તરતજ મારો પ્રાણ ચૂઈ લેજો.

પ્રવેશ ૧૨ મા.

સ્થળ રાક્ષસ ગુફા.

રાક્ષસ—(ક્રોધ કરી હે રાજકુમાર આ ગુફા પાસે દેવ અને
દાનવથી પણ અવાત નથી તો તારો તું જીવ
અળખામણો કરીને શા વાસ્તે આંચો છું. હ
વે હું તને જલદીથી ખાઈ જઈં છું.

રાજકુમાર—અરે મારા ઓલીયા દાતાર મને મારો જીવ
પ્રીય નથી માટેજ હું અહીં આંચો માટે
મને જલદીથી ખાઈ જવ તો ઘણું સાર,
કારણ કે જે એક પણ જીવ છે તે મને વર
સંપૂર્ણ થાય છે.

રાક્ષસ—હે રાજકુમાર તું તારે હાથે માત્ર શા વાસ્તે મારે
છે હું તને ખાનાર નથી, આવ ને તારે અ
હિયાં આવવું કેમ થયું તે કહે?

તાજલમુખ—હે ઓલીયા દાતાર મારે બંકાવળીનું કુલ જો
વું છે માટે અહીં આંચો છું.

રાક્ષસ—હે રાજકુમાર તે કુલ જોવું કંઈ સેજ નથી કા
રણ કે તેના એકી કરવાને વાસ્તે મારા જેવા
હજારો રાક્ષસો છે તે તમે એ કુલ જોવા કે
વી રીતે જશો તે મને ચિંતા થાય છે, તોપણ
મં તને વચન આપું છે તે મિથ્યા થનાર.

નથી (એક રાક્ષસનું રતવન કરે છે)

ના. રાક્ષસ—મને તેં કેમ ખોલાવ્યો હતો?

રાક્ષસ—(તેને ખુબ તરેહથી ભોળાન જમાડી) આ રાજકુ
મારને મં વચન આપ્યું છે તે મિથ્યા ન
થાય માટે તેને ખંડાવળીનું કુલ જોવાની હોશ
છે, તે જલદી દેખાડ.

ના. રાક્ષસ—કાંઈ ફિકર નહી, અરે ચાકર, આ રાજકુમા
રને મારી બેઠેન અખોલાના સ્વાધીન કરી તે
ને કહે કે આ પુત્રનું તારા પ્રાણથી પણ વ
ધારે જતન કરજે.

સ્થળ અખોલાની ચાકીનું ઠેકાણુ.

(તે રાક્ષસનો ચાકર અખોલા કને સોંપી પાછો તે
રાક્ષસને જવાબ દેવા જતો રહે છે.)

અખોલા—મારા ભાઈએ આને ઝાકલ્યો છે, માટે આનું
મારે પરાપર જતન કરવું જોઈએ. (મનમાં)
હવે મારી પુત્રી મમુદા પણ ઝાટી થઈ છે તે
આ રાજકુમાર સાથે પરાણાવું તો ઠીક કારણ
કે આ રાજકુમાર ખત્રીસ લક્ષણો જણાય છે.
(પિતાની પુત્રી મમુદાને ખોલાવી) (ખુદું) અ
રે પુત્રી જો હું આ તારે વાસ્તે ખત્રીસ લક્ષ
ણો ભરથાર લાવી છું, તારે એની સાથે પર
ણવાની ખુસી છે?

મમુદા—માતાજી મારે એની સાથે પરણવાની ખુશી છે

માટે પરજાવો.

(ધણી પુરીથી તાજલમુખનું લગ્ન મુદા સાથે થાયછે.)

મુદા—હે પ્રાણનાથ તમારે અહીંયાં આવવું કેમ થયું
તે મને ખરોખર કહો; જો ના કહો તો મારા સમ છે.

તાજલમુખ—(અર્થે પ્રતાંત કહ્યા પછી) હું પંકાવળીનું કુ
લ જોવા આવ્યોહું. ને જો તે ગુણપંકાવળીનું
કુલ નહીં જોવાય તો મારો પ્રાણ રહેવાનો નથી.

મુદા—પ્રાણનાથ તે કુલ વિશે તમ કાંઈ ફિકર કરશો
નહી, મારાં ગાને રહેવાનીજ વાર છે કહ્યું એ
ટલે તે તરતજ દેખાડશે. માટે ચાલો આપણે
તેને કહીએ.

અખોદા—અરે મારા છોકરાઓ તમને ખાવા પીવાની
કાંઈ કમતી નથી તો પણ તમે આટલા બ
ધા શોકમાં રહો છે તેનું શું કારણ?

મુદા—મા, મારા પ્રાણનાથને પંકાવળીનું કુલ જોવું છે
તે સિવાય તેમને કાંઈ ખોળું કામ નથી.

અખોદા—કાંઈ હરકત નહિ ફિકરી તારા પ્રાણનાથને ખા
ગ દેખાડીશ. (હજારો રાક્ષસાને યાજાવી) અરે
અહીંઆં તમે બધા ઊંઘના રૂપ ધરી અહીંથી
તે ખાગ સુધી બધા ભોંપમાં સમગ્ર કરો. (રાક્ષ
સ તે કામ કર્યા પછી જાય છે) રાજકુમાર
તુ હવે જા અને જો, અને જો તેનો તું બધા

(૨૪)

શુભાષાવળી નાટક.

રે ભાભ કરીશ તો તારા જીવની હાની થશે.
માટે જોઈને તરતજ આવજો. (રાક્ષસોને) અ
રે આ રાજકુમારને બાગ દેખાડો ને જો તે
ને કાંઈ પણ હરકત થશે તો હું તમારો પ્રા
ણ લેઈશ. (ભય છે.)

અવેશ ૧૩ મો.

અંકાવળી બાગ.

અનુચર—રાજકુમાર જુઓ, આજ બાગ, તેની અંદર શુ
ભાષાવળીનું કુલ કેવી રીતે શાભો રહ્યું છે
આ બાગની આગળ ઈંદ્રપુરો તો શુંજ હશે?
રાજકુમાર—હે ભાઈ તું અહિંમાં ઉભો રહે, મને તે કુ
લની ચરચા ખરોખર જોવા દો.

અનુચર—અરે રાજકુમાર તું એ શું કરે છે, જો તેની પા
શે જઈશ ને કાંઈ રાક્ષસણી દેખશે તો તને
ખાઈ જશે, મને તો અખોલાએ સોંપ્યા મા
ટે હું તને જવા દેનાર નથી.

રાજકુમાર—અરે અનુચર જો મને નહીં જવાદે તો મારો
પ્રાણ રહેવાનો નથી, માટે હું જઈ છુંજ.
(ભય છે.)

રાજકુમાર—આહા! આજ સરોવરમાં હોળર પાંખડીનું અં
કાવળીનું કુલ કેવું શાભો રહ્યું છે, ને બીજાં
હોળરો જાડે તને માન આપવાને કેવા રહ્યા

૨ હા રહી સુંદર દેખાવ આપે છે, સરોવરમાં તરી એ કુલ લેઈ હું આ સામે મહેલ દેખાવ છે તે જોઈ પાછો જઈ.

સ્થળ મહેલ.

તાજલમુખ—આહા! આ મહેલની અંદર કેવી સુંદર સ્ત્રી સુઈ રહી છે, આહા! તેનું રૂપ! તેની વેળી ની લપટ જોઈ નાગણ પોતાનું કાળાપણ શો ભાવતી નથી, ને તેના ગાલ ઉપરની લાલાશ જોઈ આજ બાગમાં ગુલાબનાં ફુલ શરમાઈ નિચે જોઈ રહ્યા છે, ને તેના આખા શરિર નો રંગ જોઈ ચંદ્ર ધણુ કરીને ઢાહાડે પ્રકાશ આપતો નથી, આજ સ્ત્રી મારી સાથે પર જી, તો મારા નશાબનો પારજ નહી. પણ હું આ મહેલમાં આવ્યો તે એ શું જાણશે માટે આ મારી ચિત્રની વીંટી તેણીની આંગળી એ પરોવુ, ને તેણીની વીંટી હું લેજી (આંદા બદલી કરે છે) ચાલો હવે હું અનુચર પાસે જઈ કારણ કે તે મારી વાટ જોતો હશે.

(જાપ છે.)

અનુચર—(આજાઈથી) તમે આવ્યા તો ખુશોથી, પણ ચાલો આપણે હવે અખોલા પાસે જઈએ કારણ કે આપણને આવે ધણા દિવસ યજ્ઞ ગયા માટે તે આપણી વાટ જોતી હશે. (જાપ છે.)

સ્થલ અખિલાનો મુકામ.

અખિલા—કેમ ભાઈ હવે તમે બાગ જોયો હવે નરને ના
ર સુખ લોગયો.

(રાક્ષસોને) અરે હવે તે ગુફા પુરી નાંખ્યા કારણ કે
કાઈ દેખશે તેા આપણુ નામ જશે. (રાક્ષસો હુકમ થતાં
વાંતજ ગુફા પુરી નાંખે છે)

તાજલમુખ—હે પ્યારી, હવે મને અહિંમાં આવે ઘણા
દિવસ થયા ગાટે મને મારા દેશ જવાની મર
જી છે ગાટે તારો માતાને કહી રજા માગી સે!

મમુદા--સ્વામિનાથ કાંઈ કુખ લાવશે નહીં ચાલો મારી
માના પાશે. (જન્ય છે.)

અખિલા--હે મારી વહાલી ફિકરી તને જોઈ આવે હું
ઘણીજ તુલ્કમાન થઈ છું ગાટે તારે જે મર
જી પડે તે માગ.

મમુદા--હે માતરશ્રી મને વચન આપો પછી હું માગુ (વ
ચન લે છે) હું ઐટલુંજ માગુ છે કે માર
સ્થામી પોતાના દેશ જવા ઈચ્છે છે,

અખિલા--(ઉદાસ થઈ) જો હું વચનથી ખંધાઈ છું મા
ટેજતને રજા આપુ છું ઘણી ખુશી સાથે તમે
જન્ય. પણ તમને આ આપુ છું તે મારા શરિર
ના વાળ છે જ્યારે તમારા બેગાંધો દરેક જાણ
ને કુખ પડે ત્યારે આ વાળ દેવતા ઉપર મુ
કળે ઐટલે તરતજ હું આવી હાજર થઈશ.

(રાક્ષસોને) અરે આ બેને તમે તેડી મગનમાં
હડી તે જ્યાં આગળ હશે ત્યાં તેમને મુકી પા
છો અહિં આવો!

અનુચર--ધણ સાર પાઈ સાહેબ (તેમને તેમની મરજી
પ્રમાણિ લાખી ગુલકાના મહેલ આગળ હ
તારી પાછા આવે છે.)

પ્રવેશ ૧૪ મો.

સ્થળ લાખી ગુલકાનું ઘર.

લાખી--(તાજલમુખને આવતો જોઈ) જોહી! આજેજ
મારે નસીબ હુધડયું નિકર અત્યાર સુધી કુગી
મયું હતુ, કેમ પ્રાણપતી કામતો થયું!

તાજલમુખ--હે પ્યારી કામ થયું ને આ મમુદા ત્યાંથી પ
રણી લાખ્યા! પણ આપણા સારકશ્તાન નગર
જવાને વાસ્તે નિકળીએ કારણ કે જેમ બ
ને તેમ મારા પિતા જલદી દેખતા થાય તો
સાર! માટે બધો ખજાનો વાહણમાં ભરો.

માર પુત્ર--અરે ભાઈ તેંતો માહ મોઠો જગન કર્યો છે
પણ અગને આ દુઃખમાંથી છોડવ પછી ત
મે જાઓ.

તાજલમુખ--તમે મારે જણા ગુલામ છો, ને તમારા કુ
લે શમ દેવા તો તમને છોડીએ નિકર
છોડવાના નથી. (તેમ કરાવે છે ને આખરે

છુટે છે) કેમ પ્યારી હવે તમે બે વાહણમાં
બસ્યા ને હું ભેગોનું રૂપ લેઈ તમારી પાછ
બળ આવું છું.

પ્રવેશ ૧૫મો.

સ્થળ જંગલ

મારે પુત્ર--અરે બાવાજી આવો બસ્યા ક્યાં જશો?

તા. બાવાજી--ભાઈ મારે સવારમાં ઉઠી બીજો જંગલ જ
વું છે, પણ તમે તમારી કાન્તી ઉપરથી રા
જકુમાર હોય એવું લાગે છે, ને આવા અંધા
ર જંગલમાં કેમ ફરો છો!

મારે પુત્ર--અમે બંકાવળીનું કુલ લેવા ગયા હતા પણ તે
મળ્યું નહીં, માટે પાછા ધર જઈએ છીએ.

તા. બાવાજી--(કુલ ખતાવો) ભેગા કુલ હોય તમારી
ભેગા પાતરી ન થતી હોય તો પેલો આંધળો
ભય છે તેને આંખની માહ આંખો એટલે
તરતજ તે દેખતો થશે.

(આંધળાની આંખમાં આંસ છે ને તરત તે દેખે છે)

મારે પુત્ર-- (જમસ્તાનમાં કુચ એટલા ખીલતા એ રાહ.)

અરે બાવાજી સુણ અમારે વચન,
ખુશીથી આવી દે અમારે પું કુલ;
નીકર મારી નાંખશું તને આ વાર;
માટે કુલ ખુશીથી દેંકો દે નિરધાર.

તાજલમુખ--(અલીફે તું યાદ કર અક્ષાઈ કેા આદમ.
એ રાહ.)

કુલ આપુ તબને જલ્લી તારે મારગે ભ;
કુલ લેઈને લગાર અહીં આ હિમા રેહતા ના. કુ
(કુલ લેઈ જાય છે)

તાજલમુખ--જાઓ કુલ મહનત કરી વાડી એથી અતી,
જરા એતા લેઈ ગયો કેવી ઈશ ગતી. ટક.

પ્રવેશ ૧૬ મો.

સ્થળ જલદસંગ રાજાનો દરબાર.

રાજા--ઓહો! પુત્ર તમારા વિના આ કામ ખીન્નુ કાણ
કરે. (આખિમાં આંજી સારા થાય છે.)

મારે પુત્ર--પીતાજી એતો હમ હતા તો મળ્યું નિકર ને
ખિન્ને કાઈ ગયું હોય તો નિશ્ચયે મરણ પા
મે, તેમાં કાઈ શક નહી.

રાજા--પ્રધાન, આજથી શહેરમાં એવો હુકમ કરો કે કો
ઈ કાઈ ધંધા કરે નહી ને રોજ ગમત કરવા
કરે, ને કેટલાક ભંડાર ફોડી ભીક્ષુકાને, સાધુ
ને, ને ખિન્ન હજારો ગરીબ આદમીને ખન
આપો, માટે આ કામ જલ્લી જઈ કરો.

પ્રધાન--ધણુ સારૂ મહારાજ.

પ્રવેશ ૧૭ મો.

સ્થળ બેંકાવળી મેહલ.

મુખ્યપંકાવળી ભગે છે ને પોતાની આંગળીમાં
બીંટી ભેંધને કુજ ન દેખી.

લલિત વ્રત.

અરર માહરો કાપ ઉધાડી;
નગર ફેરવી રે હરી હરી;
રક્ષ કરોને જ સોંપે હું સુતી;

અરર વાપડી તો કુને લુટી, ૧

પરાણ સાથ હું સેનાર કુલરે;

અરર માહરે થયુંજ ધુળરે;

જલદી જઈજ હું શોધ તો કરે;

નહિ મળેજ એ હાથથી મર. ૨

ગરબી.

(આસો ખાસો સરદ પુનેમની રાત ભે. એ રાહ.)

ઓ પ્રભુ આ શું થયું કેાને ચોરયું કુલ ભે,

દુસ્તે દંગો દિધો લગ્નચું મારે કુળભે. ૧

નગન મારી કાપા એને ભેંધભે.

(બીંટી તરફ ભેંધ) ધીક ધીક મુજ અવતારે આંહીભે. ૨

દિશે કેાઈ આ સુંદર રાગકુમારભે,

ધણો સુંદર અતિસ લક્ષણો અપારભે. ૩

હોઠી મુજ કુપ્પ ફેરવ્યો હશે હાથભે,

એ સિવાય બીજો મારે ભાઈને આપભે. ૪

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ શીરકસ્તાન નગર.

(એક કુમારનો વેશ લેઈ ફરે છે.)

પંકાવળી--મં હજારો નગર જોયાં પણ ક્યાંએ આ નગર
જેવો આજુબંદિ હો નથી, પણ આ નગરમાં
ઠાંઈ પણ હોયુ જોઈએ, માટે શો આજુબંદિ છે
પુછું (લોકોને) ભાઈ આ નગરમાં, ઢોલ અ
કંગ, તાર, સતાર વગેરે તરેહવાર જાતનાં વા
જીન વાગી રહ્યાં છે, ને લોકો શહેરમાં આ
ટલો બધો આજુબંદિ કરે છે તેનું કારણ શું?

લોક--અમારા રાજાજીનાં નેત્ર ગયાં હતાં ત્યારે તેમને હ
કીમાની સભા કરી તેમાં દેશદેશના હકીમા આ
વ્યા, ત્યારે તેમાંથી એક હકીમ બોલ્યો માહા
રાજા જો કે તમ કાઠી ઉપાય કરો તો પણ ત
મારી આંખ સાજી થવાની નથી પણ એક ઉ
પાય રહ્યો છે તે એ કે પંકાવળીનું કુલ લા
વી આંખમાં અંજન કરો તો સારી થાય ત્યા
રે તેમના ચાર પ્રાક્રમી પુત્રો લાવ્યા ને
જીની આંખ સારી થઈ, માટે આ પુરમાં
કોને આટલો બધો આજુબંદિ છે.

પણ

(૩૨.)

શુક્રાવળી નાટક.

અંકાવળી--મારે કામ તો થયું હવે, આર પુત્રમાંથી એક
હોવો જોઈએ, અહિંયાંજ પુત્રનો પોશાક પે
હેરી રાજદરબારમાં નોકરીને ખાને જવું.

(જાપ છે.)

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ જલદસંગ રાજાનો દરબાર.

જલદસંગ--હે ભાઈ તમે કાણ છો? ને તમારા માત પી
તા કાણ?

અંકાવળી--(પુત્રના વેશ) હું મગજ શહેરમાં રહુ છું, ને
હું શોજાગરનો ફિકરો છું ને મારે નામ રતન,
અહીંઆ નોકરીને માટે આવ્યો છું.

જલદસંગ--ભાઈ તમારે કાંઈ કામ કરવું નહીં પણ મારો
પાશે બેસી રહેવું ને તમારે મન ગમતો પગા
ર લેવો.

અંકાવળી--ઘણું સારું મહારાજ (મનમાં) હવે મને મા
રા કુલના ચોરની ભાજ લાગશે ખરી.

મારે પુત્ર--(પીનાને પગે પડી જરા બેસી માથા જાપ છે.
ત્યારે અંકાવળી પુછેછે.)

અંકાવળી--ભાઈ આ મારું છોકરા કાના?

મા--એ અંકાવળીનું કુલ લાવી રાજાજીને દેખતા કર્યા
તેજ પુત્ર.

વળી--ઠીક, (મનમાં) આમના માં હપરથી દેખાય

છે કે આ કુન લાવી શકે નહી, કદાપી એ
એ કાઈ પાસેથી ખુંચવી લઈ લાવ્યા હશે.
પણ તે કુન સેનાર આદમી તો ખીજેજ છે.
તેની શોધ અહીં રહેજ લાગશે.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ સીરકસ્તાન નગરીની બાજેળ.

તાજલમુખ--હું કેટલી મહનતે કુન લાવ્યો તે દુશ્મો મા
રી પાસેથી ખુંચવી લઈ જશ લીધા, હવે મા
રે નહીંએ જવું જોઈએ કારણ કે તે એ સ્ત્રી
એ હવે આવી હશે ને જો મને નહીં દિખેતા
તેઆ પેતાનો પ્રાણ તજશે, ને પુરમાં તોજ
પુજ જોઈએ નહી, કારણ કે રાજા માર નામ
જાણશે તો મને મારી નાંખશે, પણ હવે એક
આરો સુજતો નથી પણ પેલા વાળને દેવતા
ઉપર મુકું (મુકું છે કે તરતજ અખાલા આ
વે છે.)

અખાલા--હે કુંવર તું અહીંઆ મારો પ્રાણ કરતાં પલા
લી પુત્રી જે મમુદા તેને તજી આવ્યો છું તે
નું શું કારણ ને તને શું દુઃખ પડ્યું છે તે ખા
લ જલદી, હું તાર સંવળુ દુઃખ જલદીયા
છેદન કરીશ.

તાજલમુખ--હે મા તે વાહાણમાં ખેરી આવે છે, પણ

આ ઠેકાણે મારે પંકાવળી જોવો બાગ તથા
તેનાજ ચિત્ર ત્રાક તથા કુવારા કરવા છે, તે
મને જલદીથી આ ઠેકાણે કરી આપો.

અખોલા--હે કુંવર મં તે બાગ જોયો નથી. એટલે હું
શી રીતે કરી આપું?

તાજલમુખ--મા હું તમને લખી દેખાડુ છું, તે પ્રમાણે
કરો. (ચિત્ર કરે છે ને દેખાડે છે.)

અખોલા--હે કુંવર હવે હું તે પ્રમાણે રચાવુ છું તું કાંઈ
ફિકર કરીસ નહીં (રાક્ષસાને) અરે આ ઠેકાણે
આ કાગળમાં જોવો બાગ છે તેવું કરી,
ને ઇંદ્રપુરીથી પણ વધારે શાભે એવો નેંધએ.
(તે બાગ વિશકરમાં એક રાતમાં કરી ચાલ્યો જાય છે.)

અખોલા--હે કુંવર હવે આ બાગમાં સુખથી ભોગ લો
મવો, હું જો કે રાક્ષસાણી તે અત્યું લોકના મા
ણસને જ્યાંથી દેખીએ ત્યાંથી ખાઈ જઈએ
તે આજ તરે સ્વાધીન છું. ખુશીથી ભોગવો
હું જવુ છું. (જાય છે.)

તાજલમુખ--હવે લાખીનું વાલાણ આવશે માટે નહીં કો
નારે જઈ ઉભા રહુ (વહાણ દેખો) અરે આ
આવે (વહાણ આવે છે, બે નારો હતરે છે ને
ચોતાના મોઢે તેડી લાવે છે)

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ જંગલ.

તાજહમુખનો માકર તેંયા કુટલાક કાશ્ટ વેચનાર.

તા. માકર--અરે ભાઈ તમે આ લાકડાં ક્યાં વેચવા લેઈ
જાઓ છો?

લાકડાં વેચનાર--ભાઈ અમે સીરકસ્તાન નગરીના રહેવા
સી છીએ આ લાકડાં ત્યાંજ વેચવા લઈ જ
ઈએ છીએ.

તા. માકર--ભાઈ અમે આ નગરી વસાવી છે, તેમાં વે
ચવા આવો ને તમને મન ગમતા પઈસા મળશે.

લાકડાં વેચનાર--ચાલો આવીએ છીએ.

તા. માકર--હો આ (ચાર ગાહોર આપે છે) તમારી બા
યડી છે. કરાં સુખાં હવે અહીં આવીનેજ રહો.

લાકડાં વેચનાર--ઠીક મરીબપરવર (પોતાના બાયડી છો
કરાં લેઈ વસે છે ને જમ જમ લોકને જાણ
પડતી જાય છે તેમ તેમ આવે છે)

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ સીરકસ્તાન નગરી.

કાટવાલ--હે વઝીર સાહેબ કાણ જાણે શું છે તે, આ
પાણી નગરી બધી ખાલી થઈ ગઈને બધા લો
ક પાંચ છ ગાંડુ છંટે જઈ પર્યા.

વજીર--એ વાત કેમ મનાય કારણ કે આ મામથી પાંચ છ
ગાઉ છે તે જાણ જંગલ છે ને તે જંગલ
માં કાણ વશે?

કાટવાલ--હું સોગત ખાઈ કહું છું કે આ વાત ખરી છે.

વજીર--તારે તમેજ પહેલાં જઈ શોધ કરી આવે, ને જો
વાત ખરી કરે તો પછી આપણે રાજાજીને જ
જાણીએ.

કાટવાલ--ઘણું સારું હું જાણું છું તારે. (જાપ છે.)
પ્રવેશ ૬ થો.

સ્થળ તાજલમુખનું નગર.

કાટવાળ--(આધેથી) ઓહો! આ નગરીની આટલી ખ
ધી શોભા શી? જહાજ આરસપાણના પથ્થર
થી ખંધાઈ રહ્યા છે, ને ખાગમાં અતરનાને
ગુલાબજળના ફુંવરા છુટી રહ્યા છે, (પાશે)
અહીંયાં અગાડી તો, ચુરા, અતર, અરગજી,
કસ્તૂરી તથા કેશરનો સુગંધ ચાલી રહ્યો છે,
વાહ! શું રમણિયા! વારે રાજા કાણ છે, તેને તો
મળી આવું! (જાપ છે દરખાસ્તમાં)

તાજલમુખ--આવો (ઝાળખીને) કાટવાળ, કેમ આવવું
થયું તે કહો?

કાટવાળ--મહારાજ હું આપને વિનંતી કરીને કહું છું કે

હું સીરકસ્તાન નગરીના રાજા જલદસંગનો કાટ
વાલ છું, આપ કાણ છો, ને અહિયાં આવી
ને વસ્ત્રા બેધી અમારી બધી નગરી ઉજડ
થઈ ગઈ, ને જો તમારે યુધ કરવાની મરજી
હોય તો અમારો રાજા તઈયાર છે. મારે કાં
ઈ અમાં બેવું રેવું નથી. હું તો માત્ર ચીઠી
નો આદર.

તાજલમુખ--હે કાટવાળ તમારા રાજાને જઈ કહો કે હું
કાંઈ અહીયાં કાઈને નડતો નથી તેમજ ત
મારી પુરી ઉજ્જડ થઈ તે પણ હું બાલાવવા
ગયો નહોતો તમે તમારું રાજ્ય સુજેથી ભો
ગયો (કાટવાળ જાય છે ને પ્રધાનને બધી
વાત કહે છે.)

પ્રવેશ ૭ મો

સ્થળ જલદસંગનો દરબાર.

બુદ્ધિવાળ--મહારાજ, આપણી નગરીની સામે કે જ્યાં દાર
આડી હતી તે આડી કાઢી નાંખી કાઈ આદ
મીએ નગર વસાવો ઈંદ્રપુરી જેવું કામ કરી
નાખ્યું છે. મેં કાટવાળને જોયા આઠલ્યો હતો
ત્યારે ત્યાંના રાજાએ કહ્યું કે તમે તમારું રા
જ્ય ભોગવો હું કાંઈ તમને કું નહિતો નથી.

રાજા--પ્રધાન આ વાત ખરી હશે એમાં કાંઈ શક નથી
 પણ જો હું તેને મળવા જવું ને મને કદ કદ
 તો પુરમાં મારી હાંસી થાય, માટે તુ ચતુર છે
 માટે જોઈ આવ કે એ તે માનવી છે કે દે
 વ છે, મને જાગે છે કે તે કાંઈ દેવ શિવાય
 ખીજા કાંઈનું દામહોય નહીં. તે જો ચતુર
 હોય તો તેની સાથે મિત્રાઈ કરતા આવજો,
 (જાય છે.)

પ્રવેશ ૮ મો

સ્થળ તાજલમુખની નગરી.

તાજલમુખ--(એળખીને) આવો પ્રધાનજી આવો, જણા,
 આપણું આવવું કેમ થયું તે કહો?

પ્રધાન--મહારાજ આપ કાંઈ દેવતાઈ પુરૂષ દેખાવ છો,
 કારણ કે માણસના આટલાં ગળાં નહીં કે તે
 આટલું બધું કરી શકે! મારે આવવું એમજ
 થયું છે કે અમારા રાજાજી આપની મુલાકાત
 કરવાને ઇચ્છે છે.

તાજલમુખ--તમારા રાજાને કહો કે તમે તમારે રાજ્ય સુ
 જ ભોગવો, ને મારી મુલાકાતને વાસ્તે ત
 મારી ખુશી પડે ત્યારે તમે આવો, તેમાં કાંઈ
 અદેશો જાવશે નહીં.

પ્રધાન--આજથી આઠમ દિવસે અમારા રાજ્ય આપની
મુલાકાતને વરને આવશે. (હવે હું જાય છું)
જાય છે. •

પ્રવેશ ૨ મો

સ્થળ વિનતા દરબાર.

તાજલમુખ--હે પ્યારી હવે હું તને ખુશ થયો છું હવે
મારા મનને શાંતિ થઈ કારણકે આજથી આ
ઠમ દિવસે મારા પિતા અહીયાં મળવા આવશે.

એમુશ--પ્રાણનાથ ત્યારે આ વાળને હું ધુપ પર મુકું છું
એટલે મા આવીને આપણા કહેવા પ્રમાણે ક
રશે. (અખોલા આવે છે.)

અખોલા--હે પુત્રો તમે મારો વાળ ખાળી અને કેમ ખા
ભાવો તે કહો હું તમને જ જોઈએ તે જ
જાણીથી આપીશ.

તાજલમુખ--હે મા આજથી આઠમ મારા પિતા અને મ
ળવા આવવાના છે, માટે અહીથી અડેકેકો
શને છેટે કીનખાખના તંબુ ઠોકાવો, તથા ત
રેહવાર જાતનાં પકવાનોથી અમારા ઠોકાર ભ
રો ને અહીથી તે ચાર ગાઉ સુધી નરદમુ
કીનખાખ પાથરી દો કે જેની ઉપર મારા પી
તા આવી આવે.

અખાલા—(રાક્ષસાને) અરે જનવ અહીંથી તે ચાર માઉ
સુધી તરૂ જગા પાછા ખાલી ન રાખા કીન
ખાળ પાથરી દ્યો ને. પોલાં કરતાં પણ વધા
રે શોભા કરો.

રાક્ષસો—(કરી રહ્યા પછી)ખાઈ સાહેબ તે સરવ કામ અ
ગે કર્યું.

અખાલા—હે પુત્રો તમારી ગરજ પ્રમાણે થયું છે હવે
હું જાઉં છું, જો કામ પડે તો મારે સ્મરણ
કરજો એટલે પાછી હું આવી તરતજ હાજર
થઈશ. (જનવ છે.)

પ્રવેશ ૧૦ મો.

સ્થળ જલદસંગ રાજાનો હરખાર.

(અરે લાલેયે ઈસતરફ જલદી આ. એ રાહ)

બુદ્ધિમળ— અરે મારુરાજ કહું જોડો હાથ,
જોઈ આવ્યો હું વાત અરે ખાત;
ધણી શોભા તેની કર શું વણન,
જાણે ઇંદ્રપુરી આવી છે ભુવન.
કપુત્ર કરી આવ્યો મળવા મુલાકાત,
સુણા રાવજી હું કહું જોડો હાથ;

ખંડાવળી—(મનમાં) મારા પુત્રનો ચોર તો એજ હશે એ
માં કાંઈ શક નહી, વારે હું પણ રાજાજી
જોડે જાઉં.

રાજા—હે પ્રધાન બધા બહુકરની ગોઠવણ કરો, ને આપ જો ચાલો.

કોટવાલ—મહારાજ બહુકરની તો ગોઠવણ ક્યારનીએ થઈ ચુકી છે, આપ નીકળો એટલો વાર છે.

રાજા—શું મારા નિકળવાનીજ વાર હોય તો ચાલો. (રાજા, તેનો પ્રધાન, પુત્ર, પંકાવળી તથા સેન્ય સાથે તાજલમુખની મુલાકાત વાસ્તે નિકળે છે.)

અવેશ ૧૨ મો.

રથજી તાજલમુખ નગર.

(તાજલમુખને ખખર થવાથી પોતાના પીતાને લેવાને સામ્રા આવે છે.)

તાજલમુખ—હે પૃથ્વીપતી તમજ આજે મારે નગર પધારી પવન કર્યું.

રાજા—હે ભાઈ તમે તો કોઈ દેવતાઈ સ્વરૂપ છો!

પંકાવળી—(તાજલમુખને જોઈ ગનમાં) મારા ખાતનું કુલ ચોરનાર આ નર સિવાય કોઈ ખોલે પૃથ્વીમાં પણ હોય નહી, (ખુલ્લુ) અરે આતો બધી રચના હુએ હુખ મારા ખાત જેવીજ દેખાય છે, શું આ ખાતને કોઈ ઉચકી તો ભાવ્યું નથી. (પાંચ પરીને સંભારે છે તે આવે છે.)

પંકાવળી—હે પરીયો તમે હગણા જલથી ઉડી આપણા ત્યાં ખાત છે કે નથી તેની જલહો જઈ ત

પાસ કરો, (પરીચ્છા બાળ જોઈ પાછીચો આ
વે છે)

પરિચો—બાઈ સાહેબ આપણો બાગ પાણ ન્યાં છે ને તે
બાગમાં જરા પાણ જોધુ નથી. (ભય છે)

અંકાવળી—(મનમાં) વારૂ મારો બાગ તો છે પણ આ
મારા બાગ જેવોજ શી રીતે થયો આ ડાઈ
દેવતાઈ પુરુષ દેખાય છે પણ હશે હવે શું થા
ય છે તે જોઈએ.

તાજબમુખ—હે રાજાજી તમને સંતાન કુટલા છે, ને રાજ્ય
શી રીતે કરો છે તે માંડીને કહો.

રાજા—હું રાજ્ય ખરોખર કરૂં છું, ને મારે એક રાણી છે
તેને માર પુત્ર છે તે પુત્રના મુળનો પારજ ન
થી, આપણે જો કહીએ તે તરતજ માથે ચ
ડાવી કરે છે.

તાજબમુખ—હે રાજાજી તમે તો માર પુત્રની વાત કરો
હો, ને મં તો પાંચ પુત્ર સાબાળ્યા છે.

રાજા—હે બાઈ એ પાંચમા પુત્રની તો વાત કહેવાની ન
થી જ્યારે તેનો જન્મ થયો ત્યારે જોશીએ
કહ્યું કે આ પુત્રનું મુખ જોશો નહીં નીકર આં
ધળા થયો, મારે દેરાવડો દેઈ તે પુત્રને કાઢી
મુક્યો છે.

તાજબમુખ—તે પુત્રનું નામ રૂપ ને મુળ કેવા હતા?

રાજા—તે પુત્રના મુળને રૂપ તો હું જાણતો નથી પણ પ્ર

ધાન જાણનો હશે.

રાજા—પ્રધાનજી પાંચમા પુત્રના રૂપ મુજબ કેવા હતા તે કહો!

પ્રધાન—મહારાજ તમારા પ્રતાપથી હું સાચું કહું છું કે
આ રાજકુમારજી તમારા પુત્ર છે તેમાં કાંઈ
શક નહીં.

(રાજા ઝાળજી છે ને તાજલમુખ પગે પડે છે.)

ચાંદખા—ખિટા તેં ધણી વનવાસ ભોગવ્યો હવે તને જાગે
ની સ્ત્રી પરજાવીએ.

તાજલમુખ—મા હું તમારા પ્રતાપથી બે સ્ત્રીઓ પરજી
લાવ્યો છું તેમને બાલાવી આવું. (ભય છે)

સ્થળ સ્ત્રીઓનો મેહેલ.

તાજલમુખ—પ્રાણ પ્રીયાઓ મારી માતરશ્રી તમને મળવા
ઈચ્છે છે મારે ચાલો પણ હું તમને એમ કી
અવું છું કે, તમ ધુંધટો તાણી બેસજો ને મારા
માત પીતા કહે કે તમ તો છોકરા જેવા છો.
માટે આવો બેસો ત્યારે તમ કહેજો કે પાસે
શુભાગ બેઠા છે તેમને અમે કેમ માંદખા
હીએ. (બંને સ્ત્રીઓ સુધાં ભય છે.)

ચાંદખા—આમ આવો બેસો તમ તો મારા છોકરા જેવાં
છો ને લાજ શું ધરો છો.

લાખી—પણ તમારા ચારે પુત્રને હું માં નહીં દેખાડું કારણ
જે કે તે, મારે ત્યાં બાળમાં હારી શુભાગ થ

હ રહ્યા હતા પણ પછીથી બહુ કાલાવાલા
કાલા ત્યારે તેમને કુદ્દે કાગ દેઈ છોડી મુ
ક્યા તે જુઓ, મટે એ મુલામ્મને હું મુખ
દેખાડનાર નથી. (મારે પુત્ર શરમાઈ જતા ર
હે છે ને વિનતાઓ પણ પેતાને ઠેકાણે જાય છે.)

(રાજાને બધી ખબર પડે છે કે કુલ તો આ લા
જે હતા પણ આ મારે પુત્રે જુટવી લીધું હતું.)

રાજા—હે પુત્ર તને ધન છે, કે તેં મારું નામ તારયું, હ
વે ચાલ પુર વિશે હું તને બધું રાજપટ સીં
પી દેજી છું.

તાજલમુખ—હે પીતાજી તમારા છતાં મારાથી રાજા કેમ
ધવાય, પણ રાજ તમને સીરકસ્તાન નગરીમાં
મળવા આવીશ.

રાજા—કીક ખેટા.

મુનિપંકાવળી—ધન છે આ પુત્રને, કે એનેજ મારું વ્રત ભા
ગ કરાવ્યું હવે તેનોજ હાથ ખાલુ (પરિને) આ
કાગળને વીંટો ભેઈ રાજકુમારને આપ નેરૂપા
જો આનો હુલર ભેઈ આ વળે. (પરી જાય છે.)
તાજલમુખ કામળ વાંચે છે.

રાગ ગોડી.

મં તો ધાપ્યા કરી નાથ, સ્વામી મારા તમ;
તમ વિના બોળે ખાપ, સ્વામી મારા તમ.
તમ વિયોગ રહુ હૃદયી, સ્વામી મારા તમ;

બંધાવળી આપની હાસી, સ્વામી મારા તમે,
આનો માકલને ઉતર, સ્વામી મારા તમે;
આંદર લખને ધણી પેર, સ્વામી મારા તમે,
હાસી તાણી હશે ને ભુલ, સ્વામી મારા તમે;
મંતો નેયું આજથી તમ કુલ, સ્વામી મારા તમે.

(કાગળ લખે છે.)

ફિકર નવ કરીશ તું કાંઈ, તું છુ મારી રાણી;
આવ્યો તો તુજ મહલ માંહય, તું છુ મારી રાણી.
દીઠી મં તને નિંદ્રાવસ, તું છુ મારી રાણી;
તારી વીંદી કરી અદ્રશ, તું છુ મારી રાણી.
પછી હોડો માલ્યો તુજ મહલ, તું છુ મારી રાણી;
હવે ઉપર લખી પેર, તું છુ મારી રાણી.
મળીશું એકઠા આપણ, તું છુ મારી રાણી;
ખુસી હશે ને ઈશ્વર મન, તું છુ મારી રાણી.

તાજલમુખ—આ કાગળ લઈ જા ને તેને જલદીથી આપ.

(કાગળ આપે છે.)

બંધાવળી—યત છે આ પુરપને ખત્રીસ લક્ષણો જણાય છે,
તેને મારો પાસે ખોલાવી મારો આશક કરી
સુખ ભેગવુ. (પરિને) હું પરિ તું જલદી જ
ઈ અખોલાને ખોલાવી આવ કારણ કે તે
ના વગર આ કામ થવાનું નથી. (પરિ જઈ
ને અખોલાને ખોલાવે છે)

અખોલા—મને કેમ ખોલાવો તે જલદી કહો.

બંકાવળી—તમે જે પુરુષને જામાત્ર કરી ધાંપ્યા છે, તે જ પુરુષ વગર મારે મન બળી જાય છે, ને તેજ પુરુષ મારી સાથે પરાણથી નહીં તો મારા દેહની આપઘાત કરીશ.

અખાલા—તમે કંઈ ફિકર કરશો નહીં હું હમણા જઈ તે પુરુષને ખાલાવી લાવુ છું, પછી ખુસીથી ભોગ ભોગવો. (જાય છે.)

બંકાવળીની મા—હે પુત્રી તેં તો ખરે ખરી મારા કુળને લાજ લગાડી કારણ કે તારૂં તે અત્યુ સોકમાં શું કામ હતુ, કે તુ ખાગ સુનેા મુકી આવી.

બંકાવળી—મારા જીવને ગોઠવુ નહોતુ માટે સાહેલીઓ સાથે રમવા આવી છું, તે સિવાય મારે કંઈ ખિન્નુ કામ નથી.

અખાલા—હે રાજકુમાર તારા નક્ષીયનો પારજ નથી કારણ કે બંકાવળી તારા ઉપર માહીત થઈ રહી છે, ને બંકાવળીએ તને મને ખાલાવવા માકલ્યો છે માટે માલ મારી સાથે જલહી. (અખાલા તાજલમુખને સોંપી પોતે જતી રહે છે.)

તાજલમુખ—(તેને સામથી આવતી જોઈ) આહા! શું તેનું રૂપ છે મારા પારચા પ્રમાણે આના જેવો સ્ત્રી ઈંદ્રના ત્યાં પણ નહીં હોય તેનું મુખ કમળના પુષ્પ જેવું પ્રકુશીત થઈ રહ્યું છે.

(એમ બાલતા બાલતામાં મુરછીત થાય છે બંકા કાવળી આપે છે ને તેને સાવધ કરે છે.)

(મોહલે પધારો રાજગાથા મર મોહલે પધારો. ઝે રાહ.
મબરાશો નહીં અતિ મન, સ્વામી તમ મારા જાગે
તમ વસ્તે આવી આ ભુવન, સ્વામી તમ મારા જાગે.
સાખી.

સ્વામી તમ જાગે વળી, કહુ છું જ્ઞાતી વાન;
તો તો શાંત થાય મન, મટે કહુ છું જોડી હાથ. સ્વાગ
શોભ્યો નથી મેં પતી, તમ વિના નિરવાણ;
આજે તમ મને મળ્યા, મારા મન મમતા નાથ. સ્વાગ

(જાગે છે ને જુવે છે પછી ગાંધર્વ વિવાહ કરી સુ
ખ ભોગવે છે. ને મધરાતની વખતે બંકાવળીની મા જા
ગે છે. બીજા પુરુષને દેખી તેને ઉછાડી નાંજે છે. ને બં
કાવળીને ખુબ તમાચા મારી ઘેર લેઈ જાય છે, બંકાવળી
ઉશ્કે ધમ છે.)

પ્રવેશ ૧૨ મો.

સ્થળ બંકાવળી મહલ.

તોટક.

પ્રભુ આ શું કર્યું દુઃખ હીધુ મુને,
પ્રિય પ્રાણપિ છુટી મુકિ મુજને;
અહિ કેમ કરી મુજ દિન જશે,
મુજ ઘેર પ્રભુની જરૂર થશે.

(ઓખવળ સંદેશો કહેજો શામને. એ રાહ)

પ્રભુ આ શું થયું કેનો દેખાય કામ આ,

દુષ્ટ માવડી તે ઠોષુ પુર કામજો;

પતંગી છુટી મુકી મને રખડાવો તે,

કેમ તા ન મનમાં ન ઉતર્યા શામજો,

પ્રભુ૦

પ્રીય સ્વામી તો મુજને મુકીને ગયા,

ક્યાંથી કહાડુ એમની ભાળજો;

દેવી રેહતીતી તા પતી સંગ સદા,

કેવુ હવે પતિ સાથ મારે બહાલજો.

પ્રભુ૦

પ્રવેશ ૧૩ મો.

સ્થળ દરિયો.

ગજબ.

મારે આ શું થયું, પ્રીયનિ છોડો આવ્યો અહીં,

પ્રાણથી પ્રિય પત્નિ તારી શી કરા હશે તહી. ટેક.

દરિયામાંથી ઉગર્યો હું, દુઃખ તો મારે ગયું;

તુજ માવડી એ દુઃખ આપી વિજેગ કરાવ્યો સહી. મા૦

લાવણી.

જનવુ કેણા પાર મને ન સુજે કાઈ,

પ્રાણથી પ્રીયા છોડીને આવ્યો અહી.

બલિત.

અરે આ પ્રભુ જો કૃપા કરી,

પ્રાણે પ્રીતિ દ્યાન તો પરી;

નજર દેરવિ તુંજ નો વળી,

પ્રાણમુ પ્રીતધિ પ્યાન તો ધરી.

(આગળ રસ્તો કાપતો કાપતો ચાલ્યો જાય છે)

(રાત પડે છે એટલે એક ઝાડ ઉપર ચડી બેસે છે તેવામાં તે ઝાડને નિચે જ સ્ત્રી પુરુષ વાતો કરે છે ને તે સાંભળે છે.)

સ્ત્રી—હે પ્રાણનાથ, આ વનનું શું મહાતમ હશે.

માણસ—હે પ્યારી સાંભળ, અહિંયાંથી થોડુંક દુર છેટે એક ઝાડ છે તે ઝાડમાં એવો ગુણ છે કે, તેના પાંદડાં ધા પડ્યા હોય ને ખાંધ્યા હોય તો રૂઆઈ જાય, ને તેનું ફળ કમરે બાંધે તો તે જન ગગનમાં ચડે, ને તેની ડાંડી વજરને મારે તો પથ્થર કઠડા પછ જાય, ને તેની છાલની ટોપી ફરી બાંધે મુકે તો તે જન આકાશ અત્યંત પાતાળમાં ફરે, પણ ત્યાં અગાડી એક મોટો નાગ છે એટલે કાંઈથી જવાતુ નથી.

સ્ત્રી—હે સ્વામી તમારે ત્યાં આગળ જવું હોય તો ક્યમ કરે!

માણસ—હે સ્ત્રી ત્યાં આગળ જઈ એક રૂપિ છે તેનું તથા કરે ને પછી તે પ્રસન્ન થાય એટલે તેનું કામ તરતજ થાય.

(આવી વાત સાંભળી તાજસમુખ ઝાડથી ડૂંડે ઉતરી ત્યાં જાય છે.)

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ વન.

તાજલમુખ—આહો! અરે શુભ હવે ડર છે શું કરવા, આ
 જો જનમારો વનમાંજ રખડી રખડી કાઢ્યો,
 ત્યારે આઠેકાણે જતાં શું કરવા ડર છે. આહો!
 તે માણસના કહેવા પ્રમાણે અહીંયાં રૂપિ છે
 વાર તેમની સ્તુતિ કરી તેમની પાસેથી વરદા
 ન માગી લેઈ. સ્તુતિ કરે છે.

આરતી.

જ્ય જ્ય રૂપિ દેવા, જ્ય રૂપિ દેવા, (ખે વ.૨)

આલ્ચો હું વરદાન લેવા. જ્ય જ્ય.

પ્રાસાદ જાત તમરો, પ્રાક્રમો છો એવા. (ખે વાર)

સીસ કર હું અરપન, નીજ આશીશ લેવા. જ્ય જ્ય.

(પરે પરે છે.)

રૂપિ—કલ્યાણમસ્તુ. હું રાજકુમાર જા તાર કામ થયું.

તાજલમુખ—(નાગને જોઈ) આહો! તે માણસના કહેવા

પ્રમાણેજ આ ધણો વિક્રાળ નાગ છે, પણ મા

રે તેની સાથે શું કામ છે, હું આ ગાડનાં પા

દડાં તોડી ટેપી પેડેરી ચાલુ, અરે પણ આ

ખણી કાઢ દેખસે ગાંઠે લાવ તેને પણ જાંબ

ચોરી અંદર રાખુ (જાંગ ચોરી છે ને પાંદડા
ધસે છે એટલે ધા રૂઆપ છે) હવે હું અદર
થયો મારું કાઈનો ભય નથી ચાલો આગળ
જાઉં. (ભય છે)

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ સરોવર.

તાજલમુખ—આહા! આ સરોવર કેવું સુંદર છે તેની પાળ
ચારે બાજુએ આરસેપાહાણની બાંધેલી છે,
લાવ આમાં હું નહાઈ આગળ જાઉં (પડે છે
ને નર બદલાઈ નારી થાય છે) અરે આ
શા ભોગ એા ઈશ્વર તું તારા પેદા કરેલા પ્રા
ણી ઉપર શા વાસ્તે આટલો બધો ધુસે થયો
છું (સાદ સાંભળી એક માણસ આવે છે)

માણસ—(મનમાં) આ નારીનું રૂપ કેવું છે, (ખુલ્લું) હે
સ્ત્રી આવા ધોર જંગલમાં તું કેમ આવી
છું, ને તુ રોઈ તેનું કારણ શું.

તા. સ્ત્રી—ભાઈ મેં યુમ પાડી હતી તેતો અમસ્તીજ.
(ફરીથી તે પાણીમાં નહાપ છે એટલે મનુષ્ય થાય છે)

તાજલમુખ—ઈશ્વર તારી લીલા કેવી, તારી લીલાનો કાઈ
પાર પામ્યો નથી, પાર પામવાનો પણ નથી, તે
મને આ કરા, પછો હતો તેવો પુરુષ કર્યો.
(આગળ જાય છે ત્યારે તેને એક સ્ત્રી મળે છે.)

તાજલમુખ—આહા! આ સ્ત્રીના રૂપની આગળ તો કાજ
જ ચડશે નહીં, તેના વાળ, સીસાળીયાથી વંચા
રે ઇચ્છા નથી, શું ખરાબ તેનું રૂપ છે!

સ્ત્રી—આલો, હું તમને ધાણા દિવશર્ધાં જાળતી હતી, પણ
આજે હાથ લાગ્યા છે, માટે આલો.

તાજલમુખ—હે વિધવા હજી મારા કરમમાં શું શું ફાપ
લખ્યું છે, આ વળી તેમ પાછું વળગ્યું હવે
અહીંથી કેમ કરીને છુટીશ. હે સ્ત્રી તું કે
જા છું, ને શા વાસ્તે મારી પાછળ વળગી છું?

સ્ત્રી—હું તમારી અપળા છું, ને તમે મારા સ્વામી છો,
હવે જલદીથી આલો મારા ઘેર, નહીં આવો
તો અહીંથી છુટવું પણ મુશ્કેલ છે.

તાજલમુખ—હે સ્ત્રી તારૂં ઘર કયાં છે આલ હું આવું છું.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ સ્ત્રીનું ઘર.

રાગ ગોડી

સ્ત્રી--સ્વામી તમે મારા માટે કહ્યું છું હું જોડીને હાથ.
રૂપ દાન મને આપો, ન લગાડો હવે વાર. સ્વામ
નહીં આપો આપો તો મારો નાખીશ તમને આવે કાર,
માટે મને જલદી આપો ન લગાડો હવે વાર. સ્વામ

તાજલમુખ—સાંભળ મારી સુંદરી, હું કહ્યું છું તને જોડી હાથ;
આજે દીન સૌરા નથી, માટે ન થાય એવું કામ. સાંભ

સ્ત્રી—ત્યારે સ્વામી કામ કરો, જલદી તમે જંગલ જાય;
કાન્ટ કેટલાક કાપીને, જલદી જલદી અહીંયાં લાવ. ત્યાં

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ અશુભ.

(કુવાડો લેઈ માલ્યો માલ્યો જાય છે ને એક
સરોવર પાસે ઉભો રહે છે.)

તાજલમુખ—એક વખત હુસરોવરમાં નાહ્યાથી સ્ત્રી, હવે
ખીજી વખત નાહીશ તો કાણ જાણે શાનું
રૂપ થશે, પણ હું જીવું શા વાસ્તે આટલો
ખધો કરે છે, થનાર હોય તે થાય પણ નહી
યા વગર તો રહેવું નહી. (તળાવમાં પડી નહા
ઈ પાછો ઉપર આવે છે) ને આગળ રસ્તો
કાપે છે.

તાજલમુખ—આં પાહાડ ઉપર કાઈકુજી રહેવા કરતી હો
ય એવું મને લાગે છે, પણ મારા કુત્રો જાત
નો ખરમ છે, કે સ્ત્રી, ગાય, અને ખાલાજી
એ ત્રણેના કુઝા કાપવા જોઈએ, માટે લાવ
ઉપર જવું, શું છે. (ઉપર જાય છે તો એક
સ્ત્રી બેઠી છે ને તેના પગમાં બેઠી છે)

તાજલમુખ—હું સ્ત્રી તું કાની કિરી, તારો ભરથાર કેમ
ને અહીંયાં શા વાસ્તે રહેવા કરે છે, તારે જ
કુઝા હોય તે જલદી કરે.

સ્ત્રી—ભાઈ તું તારે રસ્તે માલ્યો જા, નીકર અમસ્તા આ
હિઆ પ્રાણ બેઠય, તે સિવાય બીજુ તો
કશુ થવાનું નથી.

તાજલમુખ—હે સ્ત્રી મારા પ્રાણ જવાથી પણ હું
ડરતો નથી, પણ તારે અહિંયાં શું કુંખ છે
તે કહે, જો કે હું માનવિ છું તો પણ તારે
કુંખ જલશીથી દૂર કરીશ.

સ્ત્રી—હે રાજકુમાર સાંભળ, ફીરસ્તા નામ એક નગરી છે
ત્યાં મજકુર નામ એક ગાંધરવ છે તેની હું
ભતરીજ છુ ને તે મજકુરની ઢિરીનું નામ
ચંકાવળી તેણે એક દિવસે અત્યુ લોકના મા
નવી સાથે દોસ્તી પાંધી તેની સાથે ભોગ ભો
ગવવા માંડ્યું પણ આ વાત તેની માએ જો
ઈ, ત્યારે તે પુરુષને દરિયા કીનારા પર ફેંકી
દિધા, ને તેણીને ખુબ મારી પગમાં બેડી
નાખી. જ્યારે આ વાત મેં જાણી ત્યારે હું
મારી બેહુનને મળવા જતી હતી ત્યારે એક
રાક્ષસ આવી મને અષર ઉચકી અહીં લા
વ્યો, ને મને સ્ત્રી થવા બધી સમજાવી, પણ
મેં મારે સત્ય મુક્યું નહીં એટલે, તેણે મારા
પગમાં બેડી નાખા.

તાજલમુખ—તને તારા બેડીના ચંકનમાંથી છોડાવુ છું
(જેટલીકા મારે છે ને બેડી તોડે છે) એજ

શંકાવળીનો આશક હુંજ છું. મને ફરિયામાં
નાંખી દીધો હતો તે ભમતો અંદિ આવ્યો,
હે રાજકુમારો હવે મને તેની પાસે લેઈ જા.

સ્ત્રી—ચાલ રાજકુમાર (એક વિકાળ રાક્ષસ આવે છે)

રાક્ષસ—હે માનવ તને તારો જીવ વડાલો નથી કે તુ
અહિયાં આવ્યો છું, હવે હું તારો પ્રાણ જાઉં છું.

તાજલમુખ—અરે દુષ્ટ મારો પ્રાણ ક્ષેત્ર આવો આવ
(જેથીકા મારે છે ને તે પડે છે)

રાક્ષસ—હે રાજકુમાર મારો ખયાલ કર ખયાલ કર (મરણ
પામે છે)

સ્ત્રી—હે રાજકુમાર હું તારા ઉપકારનો ખદ્દો કયારે વા
ળીય, જો કે હું તારી સાત જનમારા સુધી
દાશી થઈ રહું તોપણ આ તારા ઉપકારનો
ખદ્દો છુટવાનો નથી (પણ ચાલો મારાં મા
ત પાસે) (જાપ છે)

અવેશ પ મો.

સ્થળ ઘર.

મા--હે પુત્રી તુ ક્યાં મઈતી, તારા વગર અમે તદ્દન માં
ડાં ખની મયાં હતાં, ને આ માનવી કોણ છે?

સ્ત્રી--પીનાજી આ માનવીએ મને ભગની સમાન માણી
મને દુઃખમાંથી જોડાવી, નીકર હું નિશ્ચયે મ
રણ પામત.

(૫૬)

ગુણબંધાવળી નાટક.

મા. પી.—હીક પુત્રી તેમને પણ અહિંયા રહેવા દે.

(માત પીના મયા પછી)

તાજલમુખ—હે સ્ત્રી બંધાવળી ક્યાં છે! તુ અને બંધાવળીના પાને અહિંયાં બાવી છું.

વિનોદ—તમે સુખેથી અહિંયાં રહો, મારી મા હજારો કહેતી હતી કે તે બંધાવળી ને તેની મા કાને આવવાના છે.

સ્થળ બાહારનો ચોક,

વિનોદ—(બંધાવળી ને તેની મા સુકાં આવતી જોઈ) બહેન બંધાવળી તુ આટલી બધી ઉદારા કેમ થઈ છું, શું તારે અત્યુલ્લેખના માનવ સાથે જવું છે?

બંધાવળી—બહેન તને આંખથી આવા શબ્દ કાહાડનાં કાંઈ શરમ આવતી નથી.

વિનોદ—બહેન તારે આમ—

બંધાવળી—(તાજલમુખને દેખી બાત્રી પડે છે) પ્રાણનાથ તમે મારે વાસ્તે કેટલું બધું સહન કર્યું

તાજલમુખ—મારા પ્રાણથી પ્યારી બંધાવળી તારે વિયોગે ઉદાસી રહુ તેમાં કાંઈ નવાઈ છે!

વિનોદ—હે બંધાવળી, તં હવે આ અત્યુલ્લેખના મનુસ્ક સાથે આ વાસ્તે પ્રીત બાંધી છે, હું તને કહેતી હતી તે વખતે તો તુ મારા પર ધુસ્સે થઈ.

બંધાવળી—હે વિનોદ આજા સિવાય મેં બીજાને ભાઈ બા

પ સમાન ગણ્યા છે, પણ તે વખતે મારાથી
શરમને લીધે ખાલાયું નહી, માટે હું તારા
પર ધુસ્સે બઈ, તેની હું તારી પાસે ક્ષમા મા
ગુ છું.

વિનોદ—ખેલન એમાં કાંઈ ફિકર નહી, પણ ખેલન તેં તા
રી માની એ દિવસ રહેવાની રજા માગી છે,
તે હવે કાલે એ દિવસ પુરા થશે.

ખંડાવળી—(ઉદસી થઈ પ્રાણનાથ તરફ અહીંયા રહો કાં
ઈ ફિકર કરશો નહી, ને મારે તમારા સીવય
ખીજા પુરુષ ખાપ જોવા છે. હવે મારી મુદત
પુરા થાય છે માટે જઈ છું. હું ગમે તેમ
કરી મારાં માત પીતાને સમજાવો પંદર દિવસ
ની અંદર તમારી સાથે લગ્ન કરવું તેમાં કાં
ઈ શક નથી, હવે હું જઈ છું. (જાપ છે)

(ખંડાવળી જાપ છે કે તાજલમુખ ઉદાસ થાય છે)

ને કહે છે કે ક્યારે પંદર દિવસ પુરા થશે.)

તાજલમુખ—હે વિનોદ પરી હું તને કહું છું કે, તે ખંડા
વળીનો ને મારો હવે જો મળાય થશે નહી
તો મારો પ્રાણ રહેવો કઠણ છે.

વિનોદપરી—હે ભાઈ તુ એટલો બધો શોક ન કર, તે
ખંડાવળી હવે તને પાંચ સાત દિવસની અંક
ર મળશે, તેં મારા ઉપર જે ગુણ કર્યો છે
તેનો ઉપકાર હું કાંઈ દિવસ બુલવાની નથી

(૫૮)

શુભશંકાવળી નાટક,

સે હું તને વચન આપુ છું કે તે શંકાવળી
તને દસ દિવસની અંદર મળવી આપતી. (વ-
ચન આપે છે.)

તાજલમુખ—હે વિનોદપરી તેં મને વચન આપ્યું છે આ
ટેજ ઠીક છે.

વિનોદપરી—હે ભાઈ હવે તું અહોંયા સુજ રહે, મારી
માને આ વાત જણાવુ છું.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ વિનોદપરિનો મેહુલ.

વિનોદપરિ—મા, અત્યુ લોકના એક રાજકુમારે જે વખતે
હું મારી બેહન શંકાવળીની ખપ્પર પુછવા જ
તો હતી, ત્યારે એક દુસ્ત રાક્ષસે મારે હરણ
કરી જઈ મારા પગે બેડી નાખી તે પેલા રા
જકુમારે બેડી તોડી રાક્ષસને મારી મને દુઃખ
માંથી છોડાવી, તારે મા, તું એનું એક કામ
દસ દિવસની અંદર નહીં કરે તો તે રાજકુમા
ર પ્રાણ તજશે.

વિનોદની મા—હે મારી બહાલી ઢિંકરી જેને તને આવા
અધોર સંકટમાંથી છોડાવી તેનું કામ હું નહીં
કરે, એવી તને ખાતરી છે? બાલ તેનું કામ
હું નહીં કરીશ.

વિનોદ—હે મા તે શંકાવળીને આશક છે, ને તેની સાથે

અંકાવળીનું લગ્ન થાય તેવું કરવું.

વિ. મા—હે મારી વહાલી, જો કે આ કામ કરવું ભારે છે, તોપણ હું કરીશ, પણ તે રાજકુમારની છબી તુ લાવી છું?

વિનોદ—(આપે છે) હા મા આ લે છપ્પો.

વિ. મા—વાહ! શું સુંદર આ રાજકુમારનું રૂપ છે! તેના રૂપની કાંઈ મળ્યાજ નથી, મારી પુત્રી હવે હું જઉં છું (નમ્ય છે)

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ અંકાવળીનો મેહલ.

અં. મા—(વિનોદની અને આત્મી જોઈ) આવો ખસા.

વિ. મા—તમે કેમ આટલાં બધાં ઉદાસી છો.

અં. મા—બહુન, અંકાવળી રોસાઈને બેઠી, તે એક અત્યુલ્લાસના રાજકુમારપર આશક થઈ છે ને તેની સાથેજ પરણવા ઇચ્છે છે, ને ગાંધર્વ સાથે પરણવાની ના કહે છે.

વિ. મા—બહુન, જે પુરુષમાં રૂપ, જ્ઞાન, ને બળ હોય તે ને પરણાવો, ને બીજાને પરણાવશો તો તે આ પદાત કરી મરશે તેમાં તમારે માથે આજ બસને ને પુત્રી હાથમાંથી જશે.

અં. મા—તારે તું બાલ તારી મરજી પ્રમાણે કરીએ.

વિ. મા—(છપ્પી ખતાવી) જો આ રાજકુમાર, તે તને

સંદ પડ્યો કેવુ સુંદર તેનું રૂપ છે?

ખં. મા—પણ તે રાજકુમાર કપાનો રહેવાસી છે, ને તે અહીંયા આવે તો ઠ'ક.

વિ. મા—સીરકસ્તાન નગરોના જલદસંગ રાજનો પુત્ર છે, ને તું કહીશ ત્યારે એને ખાલાવવા ઓકલીએ.

ખં. મા—ત તારે જલદી ઓકલ, આજ રાજકુમાર સાથે લગ્ન કરવુ તેમાં કંઈ શક નહી.

વિ. મા—ઠીક ત્યારે તે રાજકુમારને ખાલાવવા ઓકલુ છું.
(જાય છે.)

પ્રવેશ ૮ મા.

સ્થળ વિનોદ મહેલ.

(તાજલમુખ એકલો ઉગસ થઈ ગાય છે.)

ખત.

હે ઈશ હે ઈશ, શું દુઃખ દિધું મુજને;

પ્રીયાએ લાવો અહીં, રૂમાળ્યો મુજને;

તોપણ જો પ્રીયા તું, ના પરણે તો થશે ધાત.

હવે થોડા દિવસ, પરાણવાની જોઈ છું વાટ.

(વેનાદયારી આવી તેને સમજાવે છે)

વિનોદ--હે રાજકુમાર હવે તું આટલો બધો શોક શું કરવા કરે છે. ખંકાવળીના માને પણ મારો મા તમારે લગ્ન ખંકાવળી સાથે થવા સાર સમજાવી આવી હવે તમે કંઈજ ફિકર કરશો નહી.

હી હવે આપણે જ ત્રણ દિવસ કુડે ત્યાં જ
વાનું છે.

તાજલમુખ—હવે જો આજ પ્રમાણે હોય તો મારા જીવને
અતિથય આજીવ ઉપજશે છે.

વિનોદ--તેજ પ્રમાણે છે. (જામ છે.)

પ્રવેશ ૬ મો.

સ્થળ અંકાવળી મેહુલ.

અં. મા—દાસી આ છબી જઈ અંકાવળીને જનાવી આવ,
જો તેને પસંદ પડે તો પછી ધણુજ સાર છે!

દાસી—ખાઈ સાહેબ ધણુજ સાર—(છબી લેઈ જ્યાં આ
ગળ અંકાવળી બેઠી છે ત્યાં જામ છે).

અંકાવળી— ગરબી.

અંતો પીય તમને થાપ્યા કરીને નાથજો;

જો નહીં પરણાવે પીતા મુજ તો કરીશ ધાતજો. અં

દાસી—ખાઈ સાહેબ (છબી આપે છે) આ પુરૂષ સાથે ત
મારે લગન કરવાનું પસંદ પડ્યું?

અંકાવળી—(છબીને -હૃદયમાં દાખી) દાસી હા. આનીજ
સાથે પસંદ પડ્યું જ જલદી જઈને કહે,

દાસી—ખાઈ સાહેબ ધણુ સાર (દાસી જામ છે)

અંકાવળી—(એકલી) આ કામ તો નકી મારી પ્રીય જ
હેન વિનોદપરિનું હશે. જાહ! મારો બહેન તે
મારા ઉપર આઠસો બધા ઉપકાર કર્યો તેને

ખલ્લો હું કપારે વાળીશ. પણ ઉપકાર કરે
 તેમાં નવાઈ નથી કારણ કે તે મારી બેહનજ છે.
 દાસી--ખાઈસાહેબ ખાઈસાહેબ તમારા મન ગમતા નાથ,
 તથા તમારી બેહન જન લેઈ આવ્યાં છે માટે
 હવે તમે શાળગાર પહેરો વાર કરો નહી
 ખંકાવળી--પ્રીય દાસી તુ શું આ ખરી વાત કહે છે?
 દાસી--હા ખાઈસાહેબ હવે આ પોશાક પહેરો માલો રંગ
 મંડપમાં.

પ્રવેશ ૧૦ મો.

સ્થળ રંગમંડપ.

(ખધી સભા ભરી બેઠી છે તેવામાં ખંકાવળી સાજા
 શાળગાર પહેરી આવે છે)

“કુટલાક બધરાં ગીત ગાય છે”

ગરબો.

(જોયુ જોયુ કાલાપુર શેહર. એ રાહ)

માઝા માઝારે, હાંહારે ગીત ગાઝા,
 સાહેલી સા ગીત, મન ઝાળ કરવાને;
 શુભ લગનનો આ વખત. મન

ઝોર--પાલો મહારાજ મુહરતનો સમય થયો અને ઝોરસ
 લગન વહી જાય છે માટે ખંકાવળીને બાલાવો.
 દાસી--ખંકાવળી આ આવ્યા. મુઝફરશાહ ખંકાવળીનો ને
 લાજલમુખનો હસ્ત મળાવ કરે છે.

(અરે લાલદેવ એ તુજ કયા હુંવા, એ રાહ)

મુઝફરશાહ—

અરે ભેડી કરી આપુ છું હું રાજ
નીતીથી કરો પૃથ્વી ઉપર આજ;
સગા કરે ઈશ્વર તમારૂં કલ્યાણ,
ઝરીબાની સાહ્ય તમે કરો જાણ.

પ્રવેશ ૧૧ મો.

સ્થળ ખંડાવળી મેહલ.

તાજલમુખ--પ્યારી ખરોખર મારૂં જાગન તારી સાથે દસ

હોવશની અંદર થયું નીકર હું મારો પ્રાણ છોડત.

ખંડાવળી--(કંઠે હાથ ધાલી) સ્વામીનાથ એવું શું બોલો છો.

તાજલમુખ--પ્રીય ખંડાવળી હવે મારૂં મન અંહોવા ૨

હેવાને ઈચ્છતુ નથી કારણ કે મારા પીતાને

આ વાત જણાવુ, માટે તુ તારાં માત પીતા

પાસેથી રહ્યો માગ.

ખંડાવળી--હીક સ્વામીનાથ મારૂં મન પણ સાસુ સસરાને

મળવા ઈચ્છે છે. (નય છે)

તાજલમુખ--(એકલો) ભે હવે હું ઘેડા દિવશની અંદર

મારી નગરીમાં ના જઈ તો મારે માથે જ

ઓહત્યા થાય કારણ કે મારા વગર લાખી

તથા મુઝા મરણ પામે, માટે હવે જવુજ.

અંક ૪ થો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ પંકાવળી મેહલ.

પાંકાવળી—ગા, હવે મારા સ્વામી નીજ ગામ જવા ઈચ્છે
 છે ગાટે તેમને તુ જલદી રજા આપેતો કીક.
 પાંકાવળી. મા--કીક કાલે તમે જાઓ. આજે તો તમને
 હું જવા નહી દઉં.

પાંકાવળી--કીક માતરૂંથી.

(પાંકાવળીને સાસરે પેંચાડતી વખતે બધાં બધરાં
 ભિગા થઇ ગીત ગાય છે)

બધરાં—

રાગ ગોડી.

વેહલી વેહલી લખજે કાગળ, પ્રીય પુત્રી પાંકાવળી;
 ખાલ્યું આલ્યું તુ કરજે માફ, પ્રીય પુત્રી પાંકાવળી.
 રહેજે સ્વામીની મરજી માંહય, પ્રીય પુત્રી પાંકાવળી;
 સારુ સસરાનું કહ્યું માનજે ત્યાંહ, પ્રીય પુત્રી પાંકાવળી.
 તને તેડાવીય થોડે દીન, પ્રીય પુત્રી પાંકાવળી;
 ન ફીકર કરીશ તું મન, પ્રીય પુત્રી પાંકાવળી.
 હવે ખેસા તમે રથ માંહય, પ્રીય પુત્રી પાંકાવળી;
 ચિંતા કરોય ના મન કાંય, પ્રીય પુત્રી પાંકાવળી.

(કેટલાક રાક્ષસો મેઇ પાંકાવળી તથા તાજલમુખ
 પોતાની નગરીમાં આવે છે.)

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ તાજલમુખ નમરીનો મેહલ.

લાખી તથા ગમુદા—પ્રાણનાથ તમે આવ્યા નિકર અમે
જે જાણીએએ અમારા પ્રાણ તજ દેવાનો મ
નસુણો કર્યો હતો પણ પરમધરે કર્યું ને ત
મે આવ્યા તો ઠીક થયું.

તાજલમુખ—પ્રીયા, આ મંડાવળી પણ ત્યાંથી પરણી લાવ્યા.

લાખી—ઠીક સ્વામીનાથ.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ તાજલમુખ દરવાર.

તાજલમુખ—(એકલો મન સાથે) હવે આ પ્રતાંત જાણવા
ને મારા પીયારને અહીંયાં ખાલાવુ તો ઠીક
થાય તેટલામાં.

દાસ—મહારાજ આપણને પુત્ર થયો.

તાજલમુખ—(ધણી ખુશી થઈ) હો આ સીરપાવ અરે સા
કર જેસીને ખાલાવી આવો આપણે તેની જ
જ્ઞાતી કરાવીએ.

માકર—(જેસી સુધા) મહારાજ આ જેસી આવ્યા.

તાજલમુખ—જેસી આ પુત્રની જ્ઞાતી કરો ને તેના
જેશ જુવો કેવા છે.

જેસી—મહારાજ તે પુત્રનું નામ મળવંત પડ્યું ને તેના ઈ
હ પત્નીની ધણી સારા છે ને તે પુત્ર રાજ્ય

૫૬ પામશે તેમાં કાંઈ શક નહીં,
તાજલમુખ--(જોસીને સીરપાવ આપી) જોસી મહારાજ
આ હો.

જોસી--મહારાજ વળી કાંઈ કામ પડે તો બોલાવજો.
(જન્ય છે.)

(ઐગ કરતાં કરતાં તે પુત્ર દશ વરણનો થયો)
ખળવંત--પીતાજી મારે મારા હાદને મળવા જવું છું, મા
ટે હું તમારી પાસે રજા માગું છું.
તાજલમુખ--જન્ય બેટા કાંઈ ફિકર કરશો નહીં.

મવેશ ૪ થો.

સ્થળ જલદસંગ રાજાનો દરબાર.

જલદસંગ--આવ બેટા, હવે મારી ઉગર પાણુ ઘણાજ વ
ર્ષની થઈ છે ને હવે હું ધરડો થવા આવ્યો
છું માટે તનેજ રાજ સોંપુ એવું મનમાં આ
વે છે, કેમ પ્રધાનજી તમારી શી મરજી છે.

પ્રધાનજી--મારી પાણુ એજ મરજી છે કે તમે હવે આ
પુત્રને રાજ સોંપો તો ઠીક.

માર પુત્ર--પીતાજી એને રાજ્ય સોંપશો તારે શું હમને ન
હી સોંપો.

જલદસંગ--તમે શુભામાઓ, ને શુભામાને રાજ્ય સોંપવું તે
લાયક નથી તેથીજ કરીને હું તમને રાજ્ય
સોંપતો નથી. હવે તમે જાઓ તમારે મળ
માં મને દેખાડ્યો નહીં.

(મારે પુત્ર શરમાઈ ચાલ્યા જાય છે) તેને રાજ્ય
સોંપે છે. ને તે રાજ્ય સારી પેઠે ચલાવે છે પછી કેટલેક
દિવસે ભાગ ભેગે જલદસંગ મરણ પામે છે.

(ચાંદણ શોક કરે છે)

લલિત.

અરર માહર શું હવે થશે,
પતિ વિના વળી રીન કેમ જશે;
અરર ઓ પ્રભુ જનવુ કૃપાંયદે,
સુખ સદા ગચું હાય હાયરે.

બળવંત--મા તમે એમ શોક ક્યાં સુધી કરશો, હવે ત
પુત્ર છીએ તમે જો રોશો તો પછી અમારા
મે કાના સામુ જોઈશું.

મારે પુત્ર--હે બળવંત મને મારૂં રાજ્ય સોંપી દે ને તુ
તારા પીતાના ગામમાં જ નીકર હવે તને
કાર મારી નાખીશું.

બળવંત--જ્યાં સુધી મારા બાપની મરણ થતી નથી ત્યાં
સુધી હું તમને રાજ્ય સોંપી દેવાનો નથી.

(એટલામાં એના બાપનો કાગળ આવે છે તે વાંચે છે)

બળવંત--હે કાકા આ તમારૂં રાજ્ય હો હવે હું મારી
નગરી જઉં છું કારણ કે મારા બાપનો કા
ગળ આવ્યો છે.

(તે પીતાની નગરીમાં જાય છે)

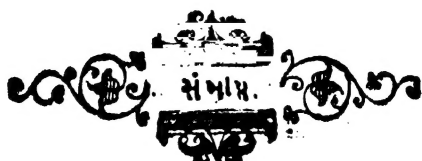
સરવે છેલ્લે કરેલી પ્રાર્થના.

૫૬.

સંજ્ઞનો પુર્ણ થયો છે ખેલ, પુર્ણ થયો છે ખેલ,
 રાય આંધળો આંખો થયો તો,
 તાજલમુખને દુઃખ થયેલ. સંજ્ઞનો ૦
 અંતે પશુ તે સુખી થયો,
 હળી મળી સવ રહેલ. સંજ્ઞનો ૦
 એજ પ્રમાણે જો સત્યથી ચાલો,
 તો ધંધર કરશે મહર. સંજ્ઞનો ૦
 આપ આપ્યાથી મહારુખ પમ્પ,
 થઈ આણંદની રેલ. સંજ્ઞનો ૦

૫૬.

નાટક ખેલ પુરો થયો, રાય જલદ દુખીયો થયો;
 અંધ જાતે આંખો થયો, નરગ ન થઈને ચાલ્યો;
 બાગ બગીચા છોડી ચાલ્યો, બાહર જઈને દુઃખીયો થયો;
 છુકરથી નરમાથ પડ્યો, અંતે ધણી સુખીયો થયો.

જાહેર ખખર.

સરવે લોકોને ખખર આપવામાં આ
મારે ત્યાં જાપડાની પોળમાં તથા માલિકીયોક
સાથે મેડા ઉપર અમારી દુકાનેથી તમામ લોકો
કે મળશે.

ચોપડીઓ વેચનાર લલુ અમુલખ તથા
મગનલાલની પાસેથી માલિકીયોકમાં ગુજરીમાં
અંકારમાં—પુસ્તકો તત્ત્વિયન રાજકોડ પાસે

મગનલાલ દેવચંદ્ર

